

Bläcku

Nr 1 2011 Årg 37





www.blacku.se

Styrelsen

Ordförande

Måns Hjernerquist
Sproge Snoder 806
623 44 Klintehamn
telefon 24 42 63

Vice ordförande

Sivert Söderlund
Jungmansgatan 570
621 52 Visby
telefon 21 84 31

Kassör

Sten Wikström
Fole St Tollby 630
621 75 Visby
telefon 360 25

Sekreterare

Tomas Johansson
Västergarn Ammor 195
622 30 Gotlands Tofta
telefon 29 19 99

Övriga ledamöter

Tomas Carlsson
Ardre Kaupungs 714
62366 Ljugarn
telefon 49 60 39

Clas Hermansson
Visborgsgatan 28 C
621 58 Visby
telefon 070-254 03 95

Tord Lantz
Östergarn Lilla Hamre 715
623 68 Katthammarsvik
telefon 21 06 10

Gotlands Ornitologiska Förening

Föreningen är en ideell, obunden sammanslutning som har som ändamål att verka för att bevara ett rikt fågelliv och för ökad kunskap om den gotländska fågelfaunan samt att bland allmänheten sprida intresse för naturskydd och ornitologi.

Vi arbetar med fågelskydd, ger ut tidskrift, arrangerar exkursioner och sammankomster och på olika sätt driver föreningens frågor samt informerar om föreningen och dess ståndpunkter.

Medlem blir man genom att betala en årsavgift på 150 kr (utland 180 kr), 60 kr (ungdom t.o.m. 21 år), 50 kr (familjemedlem) eller 2 000 kr (ständigt medlemskap) på föreningens postgiro **Pg 81 78 28-7**.

Gotlands Ornitologiska Förening är en del av Sveriges Ornitologiska Förening och BirdLife International.

Bläcka

ges ut av Gotlands Ornitologiska Förening. Den utkommer med fyra nummer per år, varav två är programblad. Prenumerera på tidskriften genom att bli medlem i GOF. Bläcka publiceras även i digital form på vår hemsida med viss fördröjning.

Redaktör

Ola Wizén

Redaktion

Per Smitterberg & Måns Hjernerquist

Ansvarig utgivare

Måns Hjernerquist

Program

Redaktionen, gof@blacku.se

Medlemsärenden

Sten Wikström

Tryck

Litografia Alfaprint AB, juni 2011

Upplaga 1000 exemplar

ISSN

0346-9328

Postgiro GOF

81 78 28-7

E-post

GOF gof@blacku.se

Medlem medlem@blacku.se

Redaktör blacku@blacku.se

Rrk rrk@blacku.se

Inventering inventering@blacku.se

Regional rapportkommitté

Den regionala rapportkommittéen (Rrk) tar emot rapporter om intressantare fågelobservationer och sammanställer detta fortlöpande i årsrapporter.

Kommittén består av:

Björn Lilja (sammankallande),

Fredrik Gustafsson, Tord Lantz,

David Lundgren och Per

Smitterberg.

Inventeringsansvarig

Per Smitterberg

Irisdalsgatan 10

621 42 Visby

Hemsida

www.blacku.se

Webbredaktör

Mårten Hjernerquist

webmaster@blacku.se

INNEHÅLL

Nr 1 2011

Årg 37

- 5 Ledare
- 7 Några bildsidor
- 10 Sindre fågelstations verksamhet 2010
- 19 Vart tar alla märkta ungar vägen och var kommer alla gamla honor från?
- 26 Hoten mot kungsörnen
- 31 Riksinventeringen av brun kärrhök 2010
- 34 Brednåbbade simsnäppan på Gotland
- 38 Notiser
- 42 Exkursionsrapporter
- 47 GOF:s verksamhet 2010
- 49 Utökad Upprop!
- 50 Föreningsinformation

Nr 2 2011

- 53 Program för sommar – vinter 2011



Sidan 31



Sidan 38



Sidan 42



Sidan 10

Bäste läsare

Senare än beräknat är så årets första Bläcku i hamn. Du får i vanlig ordning ta del av en fin bredd av det som skett i fågelvärlden på Gotland sedan sist. Eller något av det som kommer att ske under det här året.

Jag vill passa på att slå ett slag för det tänkta temanummer vi hoppas presentera i höst. Det kommer att handla om den ringmärkning som bedrivits på Gotland genom årens lopp. Temat är en konsekvens av att svensk ringmärkning firar 100 år under 2011.

Därmed vill jag skicka en direkt uppmaning till alla tänkbara skribenter, som genomfört någon form av regelbunden ringmärkning på Gotland. Fatta detta unika tillfälle och delta med en redogörelse i den omfattning ni själva väljer. Passa på att vara med i en så fullkomlig dokumentation av detta historiska avsnitt som det bara är möjligt att samla!

*Med hopp om trevlig läsning och en fin fågelsommar.
Ola Wizén, redaktör.*

**LEDARE**

ORDFÖRANDE *Måns Hjernquist*

Statlig logik inte alltid logisk

Det är inte alltid lätt att förstå logiken i statliga beslut och yttranden i naturvårdsfrågor.

STRANDBODAR. Små fiskebodar som används av lokalbefolkningen i samband med fiske, är en del av det gotländska kulturarvet. Staten säger sig vilja bevara kultur- och naturvärdena och har därför bestämt att fönsterbågarna inte får målas i vilken färg som helst och att övernattningar endast får ske tillfälligt i samband med fiske.

Staten har beviljat omfattande vindkraftbyggen på känsliga och värdefulla strandängar. En biotop där rödbena, brushane och kärrensäppa häckar. Arter och en biotop som staten säger sig vilja värna. Ett av vindkraftverken har till och med byggts ända ute i vattenlinjen. En omfattande sten- och betonganläggning har byggts för att förhindra att havsvågorna ska underminera verkets fundament. Intill ligger en liten fiskebod med statliga restriktioner om fönsterfärg.



Foto: Måns Hjernquist

NÅGRA BILDSIDOR

AV TORSTEN GREEN-PETERSEN



FOTO: MÅNS HJERNQUIST

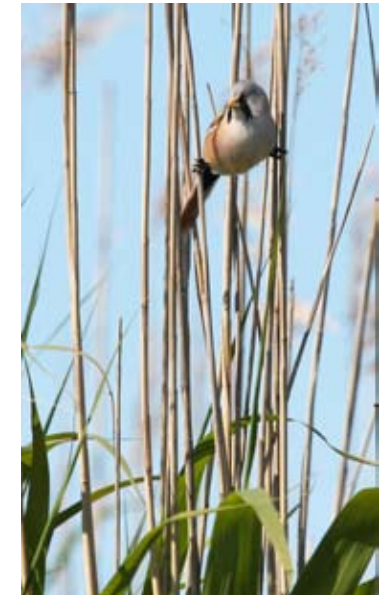
STATENS NATURVÅRDSBESLUT är inte alltid särskilt logiska. Eller kloka. Eller handlar ens om naturvård. Det är just därför det behövs ideella föreningar som GOF. Vi kan, utan omsvep, värna de naturmiljöer som fåglarna lever i och är beroende av. Vårt arbete styrs inte utifrån byråkrati eller från regeringshuset. Vi behöver inte heller skylla konstiga ställningstaganden på svävande förklaringar om ”avvägningar mellan olika intressen”. Vi prioriterar naturskydd och fåglarna.

Det är med stolthet jag skriver att i vår förening görs enorma insatser för fåglarna på Gotland. Och det görs av egen kraft – utan en stab av anställda och stora ekonomiska resurser. Det är inte konstruerat. Det är äkta. Och drivkraften och målet är så simpelt som fåglarna själva.



Nordlig lövsångare *Phylloscopus trochilus acredula*.

Skäggmes *Panurus biarmicus*.



Silltrutar *Larus fuscus*.





Ejderådor Somateria mollissima med ungar, på väg mot havet.

Sångsvanar Cygnus cygnus, i gotländsk häckningsmiljö.



Gammal hona ängsbök Circus pygargus.



SUNDRE FÅGELSTATIONS VERKSAMHET 2010



Meddelande nr 75 från Sundregruppen

Text Leo Larsson & Åsa Steinholtz Foto Sundregruppen

INOM RAMEN FÖR Sundregruppens standardiserade ringmärkningsverksamhet år 2010, under perioderna 25 april – 8 juni och 25 juli – 15 september, försågs 5237 fåglar med ring vid Sundre fågelstation. Det är en ökning med 25 % jämfört med föregående år och strax över genomsnittet 4743 för de tio föregående åren. Under året deltog 32 personer i verksamheten och av de 98 dagar stationen var bemannad blev ringmärkningsinställning 11 dagar med anledning av otjänlig väderlek. I Tabell 4 i slutet av denna sammanställning finns märksiffror för samtliga arter som ringmärktes under året, uppdelade månadsvis.

Sedan våren 1999 respektive hösten 1990 sätter Sundregruppen upp sina 18 slöjnet på samma positioner i området nedanför Hoburgsklippan. Varje dag under

verksamhetsperioderna dras näten upp i gryningen och ringmärkningsinställning pågår minst fram till 10:00 på förmiddagen, med undantag av dagar med regn eller hård vind. Utöver den standardiserade ringmärkningsinställningen har under året även utförts märkning av boungar i holk. Det har även fångats häckande höksångare och näktergalar som försetts med små elektroniska anordningar (s.k. geolocators) som registrerar ljus och som vid återfångst kan ge svar på var fågeln befunnit sig.

Den standardiserade ringmärkningsinställningen genomförs genom att fångstnäten vittjas c:a 2 gånger per timme, varvid fåglarna förs till den bod som för syftet finns uppställd intill nätområdet. I boden avgörs, förutom fågelns art, även dess kön i de fall det låter sig göras, samt åldern så långt det är möjligt. De biometriska data som

antecknas är vingens längd från knogen till spetsen, fågelns totala vikt, fettklass och (för ungfåglar under höstsäsongen) grad av kroppsfjädruggning. För gamla fåglar på hösten, som ännu inte slutfört sin ruggning av ving- och stjärt pennor, fylls även ett s.k. ruggningskort i för att dokumentera pennornas ruggningsförlopp.

Vi har även bistått externa forskningsprojekt under året. Dels genom att under vårsäsongen insamla undre stjärtäckare från lövsångare, två fjädrar per individ. Projektet syftar till att utreda samband mellan flyttvägar och val av övervintringsområden för olika populationer. Dessutom har svalprov tagits på grönfink och bofink i syfte att undersöka förekomsten av parasiten *Trichomonas gallinae* som antas ha orsakat hög dödlighet hos grönfink under de senaste åren.

De fågelobservationer som redovisas nedan har ej i alla förekommande fall granskats av Rrk/Rk. Då siffror förekommer

inom parentes avser dessa genomsnittantal för åren 2000 – 2009.

25 – 30 April

Vårsäsongen inleddes med växlande, svaga till måttliga vindar och mestadels sval temperatur, med någon regnskur men övervägande klart till halvklart. 298 fåglar av 23 arter ringmärktes. Som sig bör i slutet av april var rödhake den vanligaste arten med 138, följd av lövsångare med 46. Dessutom märktes en ringduva och vårens första av totalt två dubbeltrastar. Det var första gången som ringduva märktes vid Hoburgen och endast en gång tidigare har vi ringmärkt dubbeltrast under perioderna för den standardiserade ringmärkningsinställning vid klippan. En dag med tresiffrigt märkantall hanns med under månaden, då 106 fåglar försågs med ring den 30 april.

I fält gladdes många åt den alpjärnsparv som gästade området 26-27 april. Dessutom

Tabell 1. Fångstiffror för 14 valda arter under våren 2010 jämfört med tidigare år.

Art	2010	Medel 2000-2009	2009	2008	2007	2006	2005
Näktergal	23	12	17	18	16	11	16
Blåhake	5	23	29	37	2	19	37
Rödstjärt	114	81	48	130	92	64	96
Härmsångare	59	49	53	97	55	62	23
Höksångare	16	17	10	24	17	17	14
Årtsångare	297	191	225	353	119	100	155
Törnsångare	114	130	151	236	132	88	88
Trädgårdssångare	107	50	41	81	112	30	40
Svarthätta	138	46	42	65	88	52	55
Grönsångare	16	4	5	9	5	1	0
Lövsångare	786	789	627	1602	660	488	837
Mindre flugsnappare	12	5	1	7	4	2	7
Halsbandsflugsnappare	18	4	1	9	3	10	5
Svartvit flugsnappare	51	21	15	45	12	18	13



Några ur personalen under året var Todda Jeppsson, Jan Garnert och artikelförfattarna till höger.



En tidigare ordförande, Robert Kavhed, på vårbesök.

sågs en hane praktejder passera klippan tillsammans med tioalet ejdrar tidigt på morgonen 29 april.

1 – 31 Maj

Under första hälften av månaden lättade inte dimman under några längre perioder och det var fortfarande ganska kyliga morgnar. 1, 7 och 8 maj blev märkningen dessutom inställd p.g.a. regn och blåst. Mot slutet av månaden var det mest svaga till måttliga vindar och enstaka regnskurar. Sammanlagt ringmärktes 1777 fåglar av 43 arter. Vanligaste arten var lövsångare med 707, följt av ärtsångare 271 och svarthätta 112. Näten gästades också av såväl en lundsångare 20 maj som en kungsfågelsångare 21 maj.

Trots att dimman gjorde stora delar av månaden svårskådad bjöds ändå på några fältobservationer, vitnäbbad islom vid åtminstone tre tillfällen, en svartnäbbad islom, två vitvingade tärnor och flera ortolansparvar. 14 maj kunde 10 rosenfinkshannar ses rastande samtidigt i branten vid klippan och c:a 100'000 vitkindade gäss passerade förbi genom socknen på eftermiddagen 17 maj.

1 – 8 Juni

Märkningen fick ställas in 1 juni med anledning av de kraftiga vindarna. Resterande sju dagar gav 160 ringmärkta fåglar av 27 arter, bl.a. den andra dubbeltrasten för året, samt en sånglärka och 8 höksångare.

Totalt under våren fick 2235 fåglar av 49 arter varsin ring vid Hoburgsklippan. Glädjande är att rödstjärt uppvisade högre siffror än normalt, 114 att jämföra med 81 i genomsnitt de föregående tio vårsäsongerna och ett klart uppsving i jämförelse med 2009 års kraftiga tillbakagång. Å andra sidan märktes endast 5 (23) blåhakar. Bland Sylviasångarna ligger ärtsångare 297 (191), trädgårdssångare 107 (50) och framförallt svarthätta 138 (46) en god bit över det normala, medan törnsångare 114 (130) och höksångare 16 (17) är mer i paritet med tidigare år. Samtliga fyra flugsnappararter fångades denna vår i goda antal. 12 mindre flugsnappare mot genomsnittliga 5 är roligt, och det blev 3 stycken samma dag både den 16 och 27 maj.



Ladusvala, Hirundo rustica, ringmärkt den 3 juni.

25 – 31 Juli

Första veckan denna höstsäsong gav 233 ringmärkta fåglar av 24 arter. Däribland återfinnes 51 lövsångare, 46 starar och 25 törnsångare. De första dagarnas hårda nordostvindar övergick i svagare sydvindar för att mot slutet av veckan vrida om till sydväst och åter tilltaga i styrka. Den 25 och 31 juli ställdes märkningen därmed in.

1 – 31 Augusti

Den 4 augusti regnade det under morgonen och 24 – 26 augusti friskade vindarna i från sydväst. Dessa dagar tvingades man således att ställa in ringmärkningsverksamheten, men i övrigt under månaden var det mestadels svaga vindar och på sin höjd korta skurar. 1812 fåglar av 48 arter fick ring under månaden, varav 400 lövsångare, 254 trädgårdssångare och 226 svartvita flugsnappare. Värt att nämna är även 16 hussvalor och 4 mindre korsnäbbar.

Under en halvtimme på förmiddagen 6 augusti cirklade två svarta storkar över Hoburgen och kunde även ses följande dag. 28 augusti sågs en gammal havssula på Rivet.

Man får väl anta att det är samma individ som även setts bl.a. på Stora Karlsö och som befunnit sig i Östersjön en längre tid. När det blåste som värst runt 25 augusti spenderades en del tid på sträckskådning, vilket bl.a. gav 8 kustlabbar och en bredstjärtad labb av den sällsynta mörka morfen.

1 – 15 September

De två sista veckorna för Sundregruppens verksamhet ringmärktes 957 fåglar av 37 arter. De största antalen uppnåddes av rödhake 143, lövsångare 139 och kungsfågel 96, men även 92 trädgårdssångare, 89 rödstjärtar och 2 gökar fångades under

Svarta storkar Ciconia nigra, den 6 augusti.



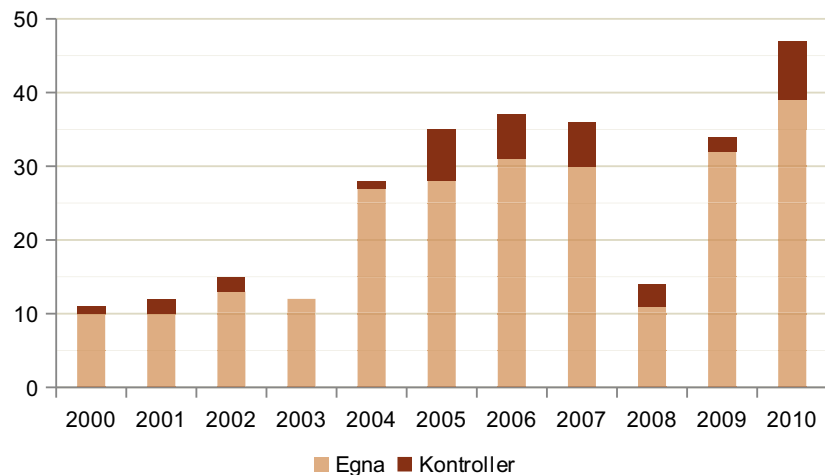


Diagram 1. Antalet halsbandsflugsnappare i fångsten höstarna 2000 – 2010.

denna månad. Dessutom kunde stationens första nattskärna sedan 2003 förses med ring 7 september. Det förekom mestadels måttliga vindar och i stort sett uppehåll med undantag av sista tilltänkta märkdagen, då det regnade så att inga nät kunde sättas upp under morgonen.

Två stäpphökar sågs i socknen under månaden och en smalnäbbad nötkråka befann sig retligt nära näten 7 september. En större piplärka passerade märkområdet 10 september och en ung fjällpipare rastade i Dalen 12 – 13 september.

Under höstsäsongen ringmärktes 3002 fåglar av 54 arter. Liksom under våren uppvisade röstjärt en uppgång med 122 (78). Bland övriga arter som märktes i högre antal än vanligt kan nämnas trädpiplärka 61 (43), trädgårdssångare 348 (213) och grönsångare 118 (56). Svartvit flugsnappare 314 (156) fick ett rejält uppsving denna höst gentemot förra höstens bottennotering på 41. Dessutom fick vi en ny rekordsiffra för halsbandsflugsnappare, 39 (20).

Då ganska många flugsnappare ringmärks annorstädes på Gotland, fastnar ibland betydande antal redan ringmärkta fåglar

September gav även *Gök* *Cuculus canorus*...



och *nattskärna* *Caprimulgus europaeus*.



Tabell 2. Fångstiffror för 14 valda arter under hösten 2010 jämfört med tidigare år.

Art	2010	Medel 2000-2009	2009	2008	2007	2006	2005
Trädpiplärka	61	43	37	56	52	34	46
Näktergal	21	27	15	14	19	57	32
Röstjärt	122	78	68	154	43	76	63
Härmsångare	57	33	27	24	34	45	58
Höksångare	21	16	27	7	5	17	20
Ärtsångare	263	254	274	368	173	306	216
Tömsångare	169	233	177	218	177	303	258
Trädgårdssångare	348	213	78	261	260	439	173
Grönsångare	118	56	37	49	43	97	28
Lövsångare	590	853	501	706	569	874	924
Grå flugsnappare	81	57	54	98	61	81	62
Halsbandsflugsnappare	39	20	32	11	30	31	28
Svartvit flugsnappare	314	156	41	223	123	361	182
Törnskata	24	49	18	54	68	106	64

i våra nät. Dessa kommer inte med i statistiken över ringmärkta fåglar vid Hoburgen men utgör vissa dagar en ansenlig del av fångsten. I Diagram 1 presenteras antalet halsbandsflugsnappare för hösten 2010 samt föregående tio års höstsäsonger, där vi även räknat in ovan nämnda redan ringmärkta fåglar.

Övrig märkning

Utöver den standardiserade nätfångsten ringmärktes två kullar av stare i holk vilket resulterade i 14 märkta starungar. Inom ramen för projektet med geolocators har 5 höksångare och 16 näktergalar ringmärkts efter att ha infångats i anslutning till sina häckplatser.

Egna kontroller

Under året kontrollerades 25 fåglar som Sundre fågelstation ringmärkt tidigare,

för vilka åtminstone en vintersäsong har förflutit mellan märkningstillfället och kontrolltillfället. En förteckning över dessa finns i Tabell 3.

Värt att notera är den lövsångare som ringmärktes i Digrans 22 maj 2005 och som kontrollerades vid Hoburgsklippan 13 maj 2010. Däremellan finns fyra kontroller av fågeln registrerade, samtliga i Digrans. Kanske var den på väg till sin sjätte häckningssäsong just där, i Digrans som Sundregruppen bodde åren 2004 – 2009.

Främmande kontroller

Fågelstationen fångar och kontrollerar varje säsong ett antal fåglar som ringmärkts på annan plats. Nedan redovisas de fynd vars omständigheter under året kommit till vår kännedom.

En härmsångare, ringmärkt 6 september 2008 på Christiansö utanför Bornholm,

Tabell 3. Egna kontroller 2010 och deras respektive märkår.

Art	2005	2006	2007	2008	2009	Summa
Sånglärka					1	1
Höksångare					4	4
Ärtsångare					2	2
Lövsångare	1				7	8
Grönfink					2	2
Gulspurv				2	3	8
Summa	1	0	2	3	19	25

Danmark, fastnade i näten i Sundre 29 maj 2009. 11 maj 2010 kontrollerades två främmande ringar: den ena var en lövsångare som visade sig ha blivit märkt vid Kvismaren 13 augusti året innan och den andra var en halsbandsflugsnappare som ringmärktes vid Öja Kyrkänge på Gotland 8 juni 2008. En annan lövsångare kontrollerades av oss den 20 maj 2010. Denna hade ringmärkts på Landsort ett år tidigare, 16 maj 2009. En lövsångare, som ringmärktes i Tromsø i Norge 5 augusti 2007, kontrollerades 21 maj 2010.

Till sist fastnade en bofink i näten nedanför klippan 25 maj 2010. Denna ringmärktes 3 maj samma år på Ottenby. Två halsbandsflugsnappare märkta av Johan Träff i Grötlingbo kontrollerades vid Hoburgsklippan sommaren 2010. Den första märktes 13 juni och kontrollerades 11 augusti och den andra märktes 21 juni och kontrollerades 19 augusti.

Aterfynd

Vi har även nåtts av information om fåglar som ringmärkts i Sundre och som senare anträffats på annan ort. En ärtsångare märkt 19 augusti 2004 kontrollerades på Landsort, Södermanland, 22 maj 2009, en annan ärtsångare som ringmärktes 12

september 2008 anträffades 31 maj året därpå i Suokumaanjärvi i Finland.

En lövsångare som fick sin ring i Sundre 15 maj 2009 hittades 20 juli samma år i Frövi i Västmanland. Två taltrastar, som ringmärktes med 9 dagars mellanrum, 6 och 15 september 2009, återanträffades samma dag följande månad, 15 oktober, på två helt olika platser i Spanien – Villatoro respektive Ibargoiti. En rosenfink som märktes med åldersangivelsen 2K+ 28 maj 2002 kontrollerades av ringmärkarna på Ottenby 17 maj 2010, således minst 10K (nio år) vid kontrolltillfället. Samma dag, 17 maj 2010, anträffades en ringmärkt ärtsångare på Greifswalder Oie utanför östra Tysklands nordkust. Denna hade fått ringen vid Hoburgsklippan 12 augusti 2008.

Två Sundremärkta fåglar kontrollerades i Blekinge 21 maj 2010, en rödstjärt som ringmärktes 30 augusti 2008 anträffades i Torhamn och en ärtsångare fångades på Utklippan. Nästan fem år tidigare, 24 maj 2005, ringmärktes ärtsångaren i Sundre. Samma dag ringmärktes en näktergal som 4 juni 2010 återanträffades i Degerhamn, Öland.

En lövsångare som fick sin ring den 30 augusti 2009 kontrollerades i Falsterbo 22 maj året därpå. En rödhake, som 28 april



Fyra *mindre korsnäbbar* *Loxia curvirostra* ringmärktes den 21 augusti. Här ses en äldre hanne och en årsunge. Lite av en högtidsstund då arten knappt har märkts alls under årens lopp.

2010 märktes i Sundre återanträffades 29 september på Christiansö och en halsbandsflugsnappare märkt vid Hoburgen 16 augusti 2010 kontrollerades i Grötlingbo 6 dagar senare, 22 augusti. Till sist kan vi delge beskedet att en hona svarthätta märkt 3 juni 2010 kontrollerades vid reningsverksdammarna i Be'er-Sheva, Israel 15 maj 2011. Ibland tar administrationen flera år, men denna gång fick Sundregruppen vetskap om återfyndet på endast två dagar!

Publik verksamhet

Fågelstationen gästas årligen av såväl inbitna fågelskådare och ringmärkare som barnfamiljer och exkursionsgrupper. Då och då kommer en skolklass som har bokat en guidning av stationens förehavanden. Våra besökare kommer ofta från ön, men även från övriga Sverige och världen. Stationen har sedan en tid tillbaka en monter på naturum i Vamlingbo, vilket säkert har bidragit till att fler söker sig till märkområdet vid Hoburgsklippan. Utöver hemsidan www.sundrefagelstation.se har föreningen

även en blogg, sundregruppen.blogspot.com, som uppdateras så gott som dagligen under pågående ringmärkningssäsong. Där kan den som inte har möjlighet att närvara, följa den fortlöpande aktiviteten.

Tack

Vi vill rikta ett varmt tack till familjen Reiland-Ståhlberg som under året låtit oss hyra sitt nyrenoverade gårdshus. Tack även till Keges Grosshandel AB för sponsring samt Sune Jacobsson och Einar Johansson för hjälp med praktikaliteter i samband med verksamheten. De 32 ringmärkare och assistenter som deltagit under året tackas för den arbetsinsats de bidragit med under sin fritid, vilket möjliggjort ännu ett år av ringmärkning vid Sundre fågelstation.

Leo Larsson & Åsa Steinholtz
Vänortsgatan 7
752 64 Uppsala
info@sundrefagelstation.se

Tabell 4. 2010 års totala ringmärkning fördelat på art och månadsvis fångst.

ART	Hoburgen							Övrigt	Summa Totalt
	Apr	Maj	Jun	Jul	Aug	Sep	Totalt		
Sparvhök	0	0	0	0	2	0	2		2
Ringduva	1	0	0	0	0	0	1		1
Gök	0	0	0	0	0	2	2		2
Nattskärna	0	0	0	0	0	1	1		1
Göktyta	0	1	0	1	3	1	6		6
Större hackspett	0	0	0	0	3	3	6		6
Sånglärka	0	1	1	2	1	0	5		5
Ladusvala	0	0	1	1	2	1	5		5
Hussvala	0	0	0	0	16	0	16		16
Trädpiplärka	1	5	0	0	37	24	67		67
Gulärta	0	0	0	0	0	2	2		2
Sädesärta	0	4	1	3	1	0	9		9
Gärdsmyg	10	5	0	0	0	0	15		15
Järnsparv	0	0	0	0	4	8	12		12
Rödthake	138	47	1	0	19	143	348		348
Näktergal	0	19	4	3	18	0	44	16	60
Blåhake	0	5	0	0	0	0	5		5
Svart rödstjärt	0	1	0	0	1	0	2		2
Rödstjärt	15	96	3	0	33	89	236		236
Buskskvätta	1	5	0	0	3	1	10		10
Stenskvätta	0	1	0	0	4	3	8		8
Koltrast	3	9	2	7	6	0	27		27
Björktrast	2	0	5	0	0	0	7		7
Taltrast	10	4	0	0	8	37	59		59
Rödvingetrast	2	0	0	0	1	1	4		4
Dubbeltrast	1	0	1	0	0	0	2		2
Gråshoppssångare	0	2	0	0	1	0	3		3
Sävsångare	0	1	0	0	6	1	8		8
Kärnsångare	0	3	0	2	2	0	7		7
Rörsångare	0	1	2	0	9	1	13		13
Härmsångare	0	46	13	12	41	4	116		116
Höksångare	0	8	8	2	19	0	37	5	42
Årtsångare	12	271	14	11	207	45	560		560
Törnsångare	1	95	18	25	125	19	283		283
Trädgårdssångare	0	94	13	2	254	92	455		455
Svarthätta	16	112	10	1	49	68	256		256
Lundsångare	0	1	0	0	0	0	1		1
Kungsfågelsångare	0	1	0	0	0	0	1		1
Grönsångare	0	16	0	9	103	6	134		134
Gransångare	14	39	3	0	2	0	58		58
Lövsångare	46	707	33	51	400	139	1376		1376
Kungsfågel	1	4	0	0	2	96	103		103
Grå flugsnappare	0	32	10	0	32	49	123		123
Mindre flugsnappare	0	12	0	0	0	5	17		17
Halsbandsflugsnappare	0	17	1	1	36	2	57		57
Svartvit flugsnappare	1	47	3	2	226	86	365		365
Svartvit/halsbandsflugsnappare	0	0	0	0	1	0	1		1
Svartmes	0	0	0	0	0	1	1		1
Blåmes	0	0	0	2	1	0	3		3
Talgöxe	0	1	1	13	3	3	21		21
Trädskrypare	0	0	0	0	1	4	5		5
Törnskata	0	23	4	0	17	7	51		51
Stare	0	1	0	46	89	0	136	14	150
Bofink	4	14	2	2	1	3	26		26
Grönfink	7	0	1	0	6	2	16		16
Grönsiska	0	2	0	0	0	4	6		6
Hämpling	6	12	2	20	4	0	44		44
Mindre korsnäbb	0	0	0	0	4	0	4		4
Rosenfink	0	5	3	1	2	1	12		12
Stenknäck	0	0	0	0	1	0	1		1
Gulspurv	5	5	0	14	6	3	33		33
Sävsparv	1	2	0	0	0	0	3		3
Summa	298	1777	160	233	1812	957	5237	35	5272
Antal arter	23	43	27	24	48	37	62	3	62

VART TAR ALLA MÄRKTA UNGAR VÄGEN OCH VAR KOMMER ALLA GAMLA HONOR FRÅN?

Lars-Åke Pettersson

HALS BANDSFLUGSNAPPAREN är Gotlands landskapsfågel och häckar framför allt i de gotländska ängarna, men även i trädgårdar och i blandskog med både barr- och lövträd där det finns lämpliga bohål eller holkar. Den häckar på Gotland och norra Öland, men dess huvudsakliga utbredning är i sydöstra Europa. I och med att den häckar i holkar är det lätt att ringmärka ungarna.

Jag är ringmärkarassistent till Ingvar Nordin, Göteborg, med tillstånd från Ringmärkningscentralen. Vi har känt varandra sedan Ingvar gjorde militärtjänsten här på Gotland 1955. När han bildade en lokalförening av Fältbiologerna gick jag med och lärde känna honom. Jag satte upp fågelholkar i skogen bakom fritidshuset som jag och min sambo Kerstin Ridderman (gick bort 2000) byggde nere i Stora Sendarve, Hamra socken 1979. När Ingvar kom på besök ringmärktes fågelungarna i holkarna och jag började själv att ringmärka från mitten av 1980-talet. Efterhand utökades holkbeståndet i skogen bakom stugan.

När jag gick runt och kollade holkarna såg jag att halsbandsflugsnapparhonor låg kvar på boet. Jag tog ut några honor och ringmärkte dem och lade tillbaka dem i holken och de låg kvar. Deras ruvningsinstinkt är så stark att de inte lyfter

från äggen även om man sticker ner handen i holken. De ruvar lugnt vidare också sedan de blivit ringmärkta och återbördats till holkens dunkel.

Från Hamra i söder till Lärbro i norr

Från den blygsamma början på södra Gotland har holkuppsättningen utökats successivt och nu 2011 har jag själv 324 holkar uppsatta med markägarnas tillstånd. De sitter i ängen och områden med lövträd och tallar, över nästan hela Gotland. I en del ängen finns hävdade och ohävdade områden och holkarna sitter då i den hävdade delen. Det går inte att sätta upp hur många holkar som helst i den hävdade delen eftersom områdena inte är så stora. Det skall inte störa besökande i ängarna att det sitter holkar på var och vartannat träd. Mina holkplatser är markerade med en ring på kartan, *se nästa sida*.

Jag ringmärker också i holkar, 81 stycken, som satts upp av Karl Lodnert i Martebo och sedan 2005 hos Sven-Olof Lantz i Väskinde. På kartan är dessa holkplatser markerade med kvadrater respektive trianglar. Sammanlagt är det 405 holkar spridda över ön.

På Stora Sendarve sitter holkarna i gåhöjd för att jag lätt ska komma åt att ringmärka ungarna men i ängarna sitter de högre och



GRAFIK: ANNIKA NORDIN

Holkplatser 2010

(Siffran inom parantes är antalet holkar)

- 1 Stora Sindarve, Hamra (105)
- 2 Hulte Kruppar, Hemse (12)
- 3 Linde Annex, Linde (13)
- 4 Stenstugu, Hejde (10)
- 5 Fonsänget, Väte (13)
- 6 Tauars (Agustas) änge, Atlingbo (11)
- 7 Vallsängar, Vall (14)
- 8 Övideängar, Eskelhem (15)
- 9 DBW:s Botaniska trädgård, Visby (9)
- 10 Åhsbergerska Hagen, Visby (5)
- 11 Mangsarveänget, Ekeby (10)
- 12 Prästänget, Källunge (11)
- 13 Prästänget, Hørsne (16)
- 14 Alvena Lindaräng, Vallstena (30)
- 15 Aränget, Bäl (12)
- 16 Hejnum Högård, Hejnum (13)
- 17 Kallgateburg, Hejnum (7)
- 18 Boängen, Lokrume (12)
- 19 Prästänget, Tingstäde (6)

Holkar uppsatta av Karl Lodnert

- 17 Kallgateburg, Hejnum (6)
- 20 Laxare äng, Boge (13)
- 21 Korsänget, Othem (5)
- 22 Hammarsänget, Lärbro (12)
- 23 Björkeskogs (Binge) änge, Martebo (8)
- 24 Pajse, Martebo (10)

Holkar uppsatta av Sven-Olof Lantz

- 25 Prästänget, Väskinde (22)
- 26 Svinänget, Väskinde (5)

jag använder därför en stege. Mina holkar är uppsatta med ståltråd och alla är numrerade för att jag ska hålla reda på vilka holkar jag har besökt. Samtliga holkar rensas varje år och ses över.

Jag ringmärker alla fågelungar i samtliga holkar. Det är oftast halsbandsflugsnappare, men även den på Gotland mindre vanliga svartvita flugsnapparen, någon gång hybrider mellan dessa båda och enstaka andra arter. Man kan på varningslätet höra om det är en halsbandare eller en svartvit hona. Vid märkning är det framförallt storleken på det vita fältet på vingen som är avgörande mellan arterna.

Det går bara att få tag på honan under ruvningen. Jag ställer stegen mot holkträdet, går upp och öppnar framsidan. Om honan ligger kvar, plockar jag ner henne, sätter på en ring eller om hon redan är ringmärkt avläser ringen med lupp och skriver upp ringnumret. Sedan kliver jag upp igen och stoppar in henne i holkhålet, går ner och tar stegen med mig en bit från holkträdet för att honan skall höra att jag gått därifrån. Om det har någon betydelse vet jag inte, fyller i resten av uppgifterna som behövs och vilken holk hon häckade i.

Ibland är honan utflugnen. Alla honor går alltså inte att få tag på men ungarna märks alltid. Tyvärr händer det inte alltför sällan att ungarna ligger döda i holken när de skall ringmärkas, antingen beroende på ont om föda, dåligt väder eller att föräldrarna förolyckats eller tagits av rovfågel.

Begränsande faktorer och ortstrohet

Med ett så här någorlunda stort material och en så här avgränsad population finns det en del intressanta observationer man kan göra. Bland annat verkar fåglar som fötts på Sindarve komma tillbaka i högre utsträckning än fåglar som fötts på andra lokaler. Om det kan bero på det större

antalet holkar eller andra betingelser är svårt att avgöra. Först år 2000 kunde jag kontrollera den första återvändande honan märkt som unge på övriga lokaler och de följande åren har det varit sporadiska fynd. 2006 kontrollerades 4 honor och övriga år 0 till 2.

Under åren 1985 – 2009 har jag märkt 9.468 ungar och av dessa kontrollerat 179 häckande honor till och med 2010 under 25 år. Jag har under samma tid märkts 976 vuxna honor och kontrollerat 263 till och med 2010.

I hävdade ängen är det brist på naturliga bohål vad jag kan se och fåglarna kommer direkt och börjar häcka i de uppsatta holkarna. Hur är det då i ängen där det inte finns några holkar uppsatta, och fåglarna skall slåss om de fåtaliga naturliga bohålen? Halsbandsflugsnappare skall där kämpa med andra hålhäckande fåglar om hålen i träden. Om man betänker att jag varje år under märkperioden har kunnat plocka ut 1-2 ihjälhackade hannar av halsbandsflugsnappare bredvid en ruvande talgoxehona och två gånger har jag plockat ut två döda hannar bredvid en talgoxehona, kan man lätt förstå att det är en strid på liv och död om bohålen.

Det tycks vara så att tillgången på bohål är en mycket mer begränsande faktor än tillgång på föda. En plats med många holkar är mer attraktiv än en med få holkar och har honan en gång häckat på en sådan plats är hon benägen att komma tillbaka dit.

Stora Sindarve

Över huvud taget är det påtagligt fler kontroller av märkta fåglar från Sindarve än från övriga lokaler sammantaget. Av de 4.032 ungar som märkts på Sindarve mellan 1985 och 2009 har 164 honor återvänt och kontrollerats som häckande, till och med 2010. Av de 283 vuxna honor som märkts

har hela 158 återvänt och kontrollerats. Därutöver har 47 honor som märkts på andra platser som unge eller vuxen kontrollerats på Sindarve.

En hona kontrollerad på Sindarve 2006 var märkt 2002 i Hörsne, det längsta avståndet mellan märkplats och kontrollplats på Gotland i mitt material. Honan kom förmodligen in sent på Gotland och skred till häckning i en tom holk. Alla de främmande kontrollerna av honor på Stora Sindarve, 47 totalt, är märkta på Sudret, från Fide socken och socknarna söderut.

Lokaler på övriga Gotland

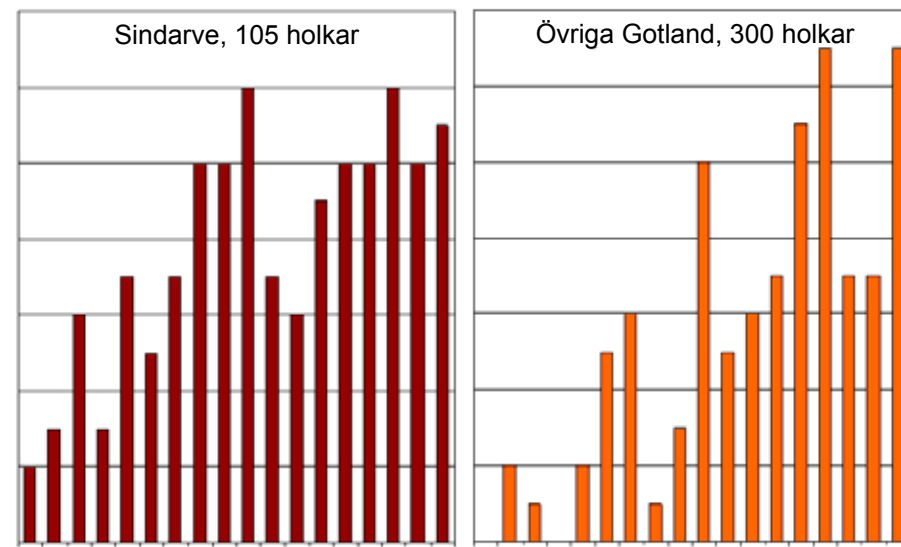
Materialet från Gotland exklusive Sindarve är något större, 5.434 märkta ungar. Bara 15 har kommit tillbaka och av dessa har 13 konstaterats häcka på sin födelse lokal och 2 i ett närliggande änge. Av 693 vuxna honor som märkts har 105 återvänt och häckat, 101 har kommit tillbaka till samma plats som de märkts, 3 har kontrollerats i närliggande ängen och en märktes som gammal hona 2005 i Källunge och kontrollerades 2006 och 2007 i Prästänget i Väskinde. Den har förflyttat sig 1,5 mil bort. Dessutom tillkommer 9 honor märkta som ungar och 4 som vuxna på andra platser. 11 av dem har rört sig från 5 km till 1,5 mil mellan märkplats och kontrollplats, en 3,5 mil och en som märkts i Torhamn, Blekinge och kontrollerades i Tauars änge i Atlingbo.

Den lokal med flest holkar efter Sindarve är ett änge i Vallstena med 30 holkar som till största delen bebos av halsbandsflugsnappare. Talgoxe har häckat i mindre antal (1-3 häckningar) under de flesta åren och något fler under tre av åren.

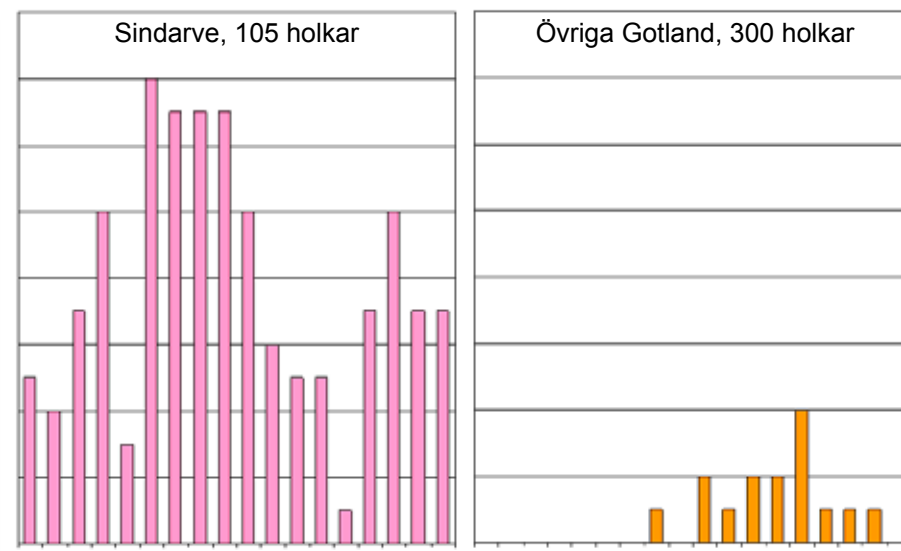
Kommer tillbaka till samma plats

Där jag kunnat kontrollera honorna mer än en gång har jag konstaterat att några återkommer till samma holk eller en holk

GRAFIK: ANNIKA NORDIN

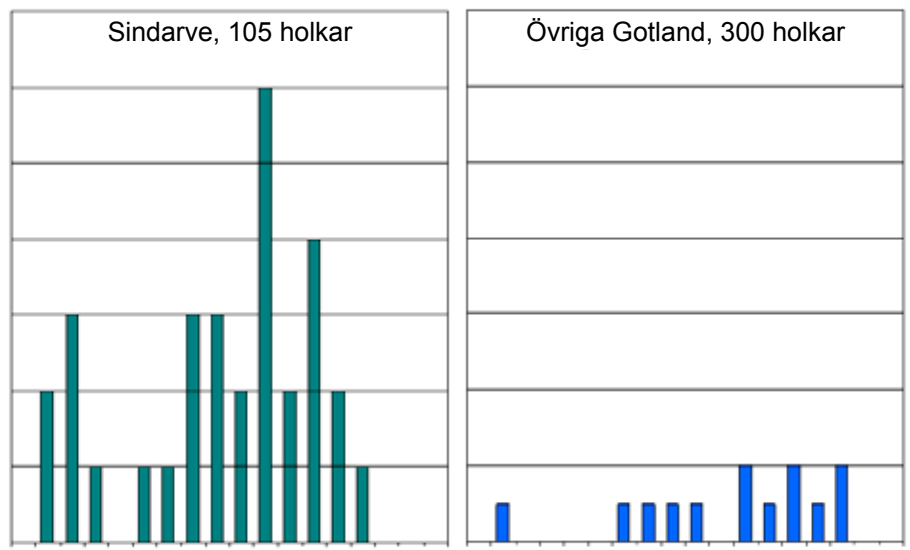


Kontroller av honor märkta som adulta (gamla) på samma lokal.



Kontroller av honor märkta som pull (ungar) på samma lokal.

GRAFIK: ANNIKA NORDIN



Kontroller av honor märkta på annan lokal.

i samma område som de märktes eller kontrollerades i. Detta gäller såväl på Sindarve som på övriga lokaler. Honorna kontrolleras en gång om året, alltså dem som jag får tag på. Honor som kontrollerats två gånger har kontrollerats en gång tidigare och en hona som kontrollerats 3 gånger har kontrollerats två gånger tidigare och så vidare. Inklusiv de honor som märkts på annan lokal. 246 honor har kontrollerats en gång, 76 honor har kontrollerats två gånger, 21 honor tre gånger, 6 honor 4 gånger, 1 hona 5 gånger och 1 hona sex gånger. Hona som kontrollerades sex gånger märktes som gammal 2001 och kontrollerades varje år mellan 2002 – 2007. Hona häckade i ett 30-50 meter brett löv- och tallskogsparti utmed östra sidan av Lillmyr i Hamra, som tillhör Stora Sindarve märkningsområde, och avancerade norrut i olika holkar så att avståndet mellan märkholk och sista

kontrollholk var 340 meter. Hona kom tillbaka till detta begränsade område fast det finns gott om holkar både söder och norr om området.

De flesta kontrollerna sker naturligtvis på Stora Sindarve. På övriga Gotland har 90 honor kontrollerats en gång, 15 två gånger, tre 3 gånger och en 4 gånger. En hona i Tauars änge i Atlingbo märktes 1990 och kontrollerades två gånger 1991 och 1992, allt i samma holk.

Diskussion

Det har ringmärkts över 80 000 ungar av halsbandsflugsnappare mellan åren 1985 – 2009 enligt Ringmärkningscentralen (1985) och fågeln häckar nästan uteslutande på Gotland och jag har bara kunnat kontrollera 24 honor märkta som ungar på övriga Gotland under dessa 25 gångna åren. Det har märkts över 15 000 gamla honor under



Foto: TORSTEN GREEN-PETERSEN

Hona halsbandsflugsnappare Ficedula albicollis.

samma tid och jag har kontrollerat 109 på övriga Gotland.

När jag har gått med stegen på höger axel och märkpåsarna i vänster hand och ringmärkningsväskan över axeln i ängerna de senaste tio åren har jag funderat många gånger: vart tar alla märkta ungar vägen och var kommer alla omärkta gamla honor ifrån i de gotländska ängerna?

Tack

Jag vill tacka Annika Nordin för hjälp med grafik och redigering av manus.

Lars-Åke Pettersson
Irisdalsgatan 26

621 42 Visby

larsake.pettersson@gotlandica.se

Referenser

Report on Swedish Bird Ringing for 1985 – 2005. Swedish

Museum of Natural History Bird Ringing Centre. 1985.

Stockholm.

<http://www.nrm.se/rc>

KUNGSÖRNEN ÄR HOTAD



Måns Hjernquist

FOTO: BJÖRN HJERNQUIST

DET FINNS ANLEDNING att oroa sig för kungsörnens framtid. En rad olika hot mot artens långsiktiga livskraft finns. Även om kungsörnen skulle uppnå något siffermål i byråkratin och politiken – är det långt ifrån en garanti för arten.

Kungsörnen på bilden ovan är en gammal hanne som häckat under många år på Gotland. Jag har följt honom under flera år. Han var karismatisk och ovanligt liten i sin storlek, han fick därför namnet *Lillen*. Sista gången jag såg honom i markerna var i februari i fjol, sen var han försvunnen tills jag fick återse honom hos Rolf Beinert som omhändertagit honom under vårvintern efter att den påträffats skadad och oförmögen att flyga. *Lillen* visade inga förbättringar och avlivades. Röntgenplåtarna visade att han var påskjuten, elva hagel fanns utspridda i kroppen. Det är inte första gången en

kungsörn påträffas påskjuten på Gotland i modern tid, året innan påträffades exempelvis två individer påskjutna.

Förföljelse

Den förföljelse som pågick under 1800-talet och en bit in i 1900-talet var omfattande och systematisk. När staten betalade ut ersättning för dödade kungsörnar, så kallade skottpengar, fick det en avgörande effekt på populationen. Kungsörnen minskade i antal dramatiskt och utbredningsområdet krympte avsevärt. Syftet var att decimera eller utrota arten, den ansågs konkurrera om jaktbart vilt och skada tamdjur. Kungsörnen beskrevs till och med vara ett direkt hot mot människor och framför allt barn. Samtidigt var äggsamlade en utbredd hobby, att ha ägg från olika fågelarter var vanligt förekommande, gärna hela kullar och från ovanliga arter.

Förföljelsen fortsätter

Ännu i modern tid sker i Sverige förföljelse av kungsörn genom jakt men även genom boplundring, nedsågning av boträd och avsiktliga störningar vid boplatser. Drygt fem procent av alla påfunna döda kungsörnar är skjutna. Men förföljelse av kungsörn är svårdokumenterat och mörkertalet för sådan dödlighet är sannolikt stort vilket även konstaterats i en BRÅ-rapport (Forsberg & Korsell, 2005). Mellan åren 1993 och 2004 hittades åtta kungsörnar som skjutits ihjäl eller dödade i slagfällor. Det är befogat att anta att illegalt dödade örnar inte rapporteras av gärningsmännen vilket innebär att det verkliga antalet illegalt dödade örnar sannolikt är betydligt högre än vad som framgår av statistiken. Illegal jakt misstänks utgöra ett reellt hot mot åtminstone delar av populationen idag. Och det är inte bara i norrländska trakter detta sker.

Mellan 1975 och 1980 konstaterades sabotage av häckning i 12 procent av 200 kontrollerade boplatser i Norrland (Tjernberg, 1983). I ett område i Lappland mellan 1976 och 1979 bevakades fem havsörnsbon och två kungsörnsbon, för havsörnen ökade häckningsframgången från 27 till 86 procent under perioden bona bevakades men efter att bevakningen upphörde skedde nya sabotage (Helander, 2003). Kungsörnsäckningarna saboterades och ungarna i båda bona dödade.

Troligen har den totala omfattningen av förföljelse minskat sedan 1970-talet. Men det finns tecken som tyder på att det ännu sker en relativt omfattande förföljelse. Antalet inkomna döda örnar som påvisas vara påskjutna men som överlevt och senare dött genom andra omständigheter, visar att antalet örnar som skjuts sannolikt är relativt högt. Varje år noteras även ett antal misslyckade häckningar eller försvunna

par som kan misstänkas ha orsakats av förföljelse.

Nutida exempel

Några exempel på olaglig förföljelse under de senaste åren: 2005 hittades en skjuten kungsörn i sitt bo i Norrbotten, samma år blev en person påkommen i Jämtland när han placerade ut fångstsaxar vid ett kadaver och en person ertappades med en kungsörn som fångats i en slagfälla. I området har det observerats kungsörnar med bara ett ben, troligtvis har de förlorat sitt andra ben i fångstsax och ytterligare en ettårig kungsörn som återfanns död hade skottskador från två olika tillfällen, 2005 – 2006 dog tre kungsörnar i Norrbotten, de var försedda med satellitsändare och återfanns under oklara omständigheter, på två av fåglarna var banden i kevlar som förankrade sändarna avskurna, året efter, 2006 högs ett boträd ned och sattes i eld i Norrbotten och en kungsörn blev först skjuten och sedan kvävd till döds i samma län, 2007 påträffades två dödade och stympade kungsörnar i Norrbotten och 2008 påträffas en vuxen kungsörn i Närke som dött genom trauma, röntgen visar att den är påskjuten med hagel, därefter, under 2009 hittades föräldrafågeln och en unge ihjälskjutna i sitt bo i Norrbotten och på Gotland hittades två påskjutna kungsörnar, 2010 beslagtogs tre skjutna kungsörnar i Norrbotten och det hittas en medtagen vuxen kungsörnhanne på Gotland som senare dog, som visade sig vara påskjuten med hagel (se bilder).

Effekter

De faktiska effekterna på populationen genom olika former av förföljelse eller illegal fångst är genom sin natur svårbedömt. Illegal jakt, boplundring och andra medvetna aktioner för att sabotera

FOTO: PETER NILSSON



Kungsörnen "Lillen" fotograferad vid obduktionen på Naturhistoriska Riksmuseet.

för kungsörnen bedöms utgöra ett allvarligt hot mot lokala och regionala bestånd. För närvarande har påverkan inte haft sådan effekt att populationen som helhet har minskat men hotet måste tas med stort allvar eftersom situationen också snabbt kan ändras genom faktisk intensifiering. Fångst av örnar och insamling av ägg bedöms för närvarande inte ske i samma omfattning som förföljelse i syfte att skada arten.

Sådan verksamhet kan dock intensifieras om intresset ökar nationellt såväl som internationellt. Falkenerarhandel, alltså handel med levande rovfåglar (ffa storfalkar, kungsörn och duvhök) är inte en småskalig hobbyverksamhet. Den är efter illegal handel med människor, vapen och droger den mest lukrativa illegala affärsverksamheten. Hotet mot rovfåglar är inte historia.

FOTO: OVE KÄLLSTRÖM



Fotogömsle tjugo meter från boplatz för kungsörn. Vissa värdesätter sina fotointressen högre än örnarnas väl.

Gifter

Förföljelse är troligen en av de allvarligaste onaturliga mortalitetsfaktorerna. Förföljelsen sker på flera olika sätt, vanligt är påskjutning av uppsökta eller passerande örnar, förgiftade åtlar, fångstsaxar, dödande av ungar och vuxna vid bon, medvetna störningar vid bon, nedrivning av bon och nedsågning av botråd. Förgiftad föda används illegalt i Sverige för att skada eller döda olika rovdjur. Olika sorter gift förekommer i detta syfte och detta har i högre grad konstaterats i flera andra länder inom Europa. Förgiftade kadaver i syfte att skada andra rovdjur kan drabba kungsörnen eftersom de också lever av as, av kända gifter finns bland annat glykol, råttgift och insektsmedlet karbosulfan.

Även andra motiv hotar

Det är inte enbart fångst eller dödande av örnar och ägg eller att förstöra bon som är brottsligt, det är också förbjudet att störa kungsörnar vid boplatserna. Men det är inte bara den typen av illegal verksamhet som hotar kungsörnarna. Den tekniska utvecklingen har skapat helt ny kamerateknik och avancerade objektiv och intresset för fågelfotografering ökar. Och internet och satellitnavigering används som verktyg för att få kunskap om och nå boplatser. Aktiva fågelbon annonseras på nätet till högstbjudande, med garanti att den exakta lokalen inte lagts ut på databaser som Svalan vilket garanterar att köparen slipper trängas med andra fotografer eller få alster med samma sittpinnar som andra fångat på bild.

Naiv hantering

Att använda nätbaserade databaser för detaljerade uppgifter om boplatser innebär långsiktiga hot mot känsliga arter. Databaserna kan aldrig bli täta och oavsett accessmodell så riskeras att uppgifter används i fel syfte och oansvarigt, av privata intressen eller i illegala syften. Ny bra teknik har ibland tendens att användas i fel sammanhang. Både privat och på myndigheter kan fascinationen över dataålderns möjligheter få övertag. Man minns tillbaka till skrivmaskinstiden och imponeras över Word, kartprogram, gps, databaser och internet. Det finns en utbredd naivitet i denna fråga.

Fördelarna att ha centrala databaser brukar försvaras med att staten får koll och kan ta hänsyn vid exploateringar. Men dessa fördelar är enbart teoretiska. Kunskapen kan fås på annat sätt, det finns utarbetade modeller för detta som fungerar utmärkt och enbart koordinater till bon är oftast otillräcklig information när hänsyn ska

tas. Och i hur många fall tas det egentligen statlig hänsyn till enskilda boplatser vid exploateringar...

Lösning

För att motverka hot och förbättra situationen behövs insikt om problemen. Det behövs attitydförändring. Då kan det avsättas tillräckliga resurser för att kunna övervaka och utreda förföljelse, förhindra övertramp och ta hänsyn vid olika mänsklig verksamhet. En avgörande del för att kunna komma till rätta med illegal jakt är att kungsörnens skador på tamdjur hanteras ansvarsfullt, vilket innebär att skadebilden ordentligt undersöks och att ersättningssystemen baseras på gedigna grunder. Att ha överseende med brister eller blunda för felaktiga beskrivningar är lika fel som att negligera faktiska skador. Att långsiktigt lösa verkliga eller upplevda problem mellan människor och rovdjur kan inte bygga på kortsiktiga beslut i iver att skapa lugn eller jaga politiska vinster. Det

är inte förvaltning av rovdjur utan snarare förvaltning av egen politisk makt. En annan avgörande del handlar om hänsyn vid olika markanvändningar och exploateringar – men den delen kommer behandlas i en annan artikel.

Måns Hjernquist
Sproge Snoder 806
623 44 Klintehamn
mans.marlo@telia.com

Referenser

- Forsberg, J., Korsell, L. 2005. *Illegal jakt på rovdjur – En förstudie*. Brottsförebyggande rådet, Information & förlag, Stockholm 2005.
- Helander, B. 2003. "Project Sea Eagle" – the first species action plan in Sweden. SEA EAGLE 2000, sid. 13–22. Atta.45 Tryckeri AB, Stockholm.
- Tjernberg, M. 1983b. *Habitat and nest site features of golden eagle *Aquila chrysaetos* (L.), in Sweden*. Sweden Wildlife Research, 12(5):131–163.

"Lillen" i frihet innan påskjutningen.



Foto: Måns Hjernquist

BRUNA KÄRRHÖKEN

CIRCUS AERUGINOSUS

PÅ GOTLAND 2010



– resultatet av Riksinventeringen

Text & bild Per Smitterberg

TILL SKILLNAD FRÅN föregående inventeringsart, berguven, är den bruna kärrhöken mera öppen med sitt leverne. Detta borde ge chansen att få fram en tydlig och sanningsenlig bild av den gotländska populationen. Dock blev inte resultatet det som de flesta av oss förväntat, men orsaken till det är nog inte helt lätt att peka på. Mer om detta längre fram. Den bruna kärrhöken har sin utbredning över stora delar av Gamla världen och förekommer med sju olika raser. Nominatrasen, *Circus a. aeruginosus*, häckar i Europa och Asien österut till Mongoliet. Andra raser finns i östra Asien, Australien, Nya Zeeland, på många av öarna i Stilla havet samt Madagaskar (Svensson, S. m.fl. 1999). I Europa finns den största delen av populationen i Östeuropa, främst östra Tyskland, Polen, Vitryssland, Ukraina och Ryssland. De svenska brunhökarna flyttar mot sydväst och övervintrar kring Medelhavet och i Västafrika. Arten har sitt svenska huvudfäste i Mellansverige, i

ett område från Östergötland och Närke till Uppland. Vid riksinventeringen 1995 beräknade man att det fanns drygt 1400 par i landet. Under atlasarbetet bedömdes att det fanns mellan 5-10 par på Gotland.

Resultat

Som jag skrev i inledningen kan man lurats tro att det skulle bli ett lätt arbete med denna art, som väljer tämligen öppna häcklokaler och ofta jagar över öppna och tätskådade områden. Dock blev resultatet lägre än vad åtminstone jag själv hade trott vi skulle uppnå. Arten noterades med häckningsindiciet på 22 lokaler med minst 29 par (för alla fakta, se tabell 1). Av dessa lyckades åtminstone 14 par genomföra hela häckningen och få ungar på vingarna. Anledningen till den stora delen ofullbordade eller avbrutna häckningar är svårt att förklara entydigt. Möjligen var den tidvis vädermässigt bistra våren och försommaren en orsak. Även större och "tuffare" arter, som kungs- och havsörn visade liknande tecken vid årets häckningar.

Frekventa lokaler, antal par och känd häckningsframgång 2010.

Muskmyr, Sundre	1 par	
Stockviken, Öja/Hamra	1 par	2 1k
Fidenäsviken, Fide/Näs	1-2 par	
Austermyr, Hablingbo	2 par	
Lausviken, Lau/När	1 par	2 1k
Valbybodan, Fröjel	1 par	2 1k
Lindhammarsmyr, Buttle	1 par	
Nygårdsmyr, Kräklingbo	2 par	
Gylar/Baju, Anga	1 par	
Skarnvik, Anga	1 par	
Kyrkmyr, Norrlanda	1 par	
Nasume myr, Tofta	1 par	
Storsund, Gothem	1 par	2 1k
Tingstäde träsk, Tingstäde/Hejnum	3 par	1+2 1k
Landträsk, Martebo	2 par	2+3 1k
Fardumeträsk, Hellvi/Rute	2 par	3+1 1k
Träskmyr, Lärbro/Hangvar	1 par	
Mölnemyr, Fleringe	1 par	3 1k
Dämbaträsk, Fårö	1 par	3 1k
Mölnorträsk, Fårö	1 par	
Ajkesträsk, Fårö	1 par	1 1k
Alnästräsk	1 par	2 1k

När man går igenom resultatet i detalj och tittar på de lokaler arten gick till häckning på, tycks den varit mest framgångsrik på lokaler som tillhör de "klassiska" om man ser under en längre tid tillbaka. På Gotland nyttjar arten i huvudsak större vassrika sjöar, eller träsk som vi säger på ön. Men den kan även häcka i myrar som till största delen består av ag, men har en liten del bladvass. Exempel på det första är bland annat Stockviken, Tingstäde träsk och Fardumeträsk medan

Muskmyr, Nygårdsmyr och Nasume myr passar in på den andra landskapstypen. Den hittar också lämpliga häckplatser i de långgrunda vikar som finns runt Gotland, ofta med fina områden av bladvass längs stranden. Fidenäsviken och Lausviken är fina exempel på sådana lokaler. Precis som för alla andra arter är tillgången på föda minst lika viktig som att hitta en skyddad boplat. Det är inte alltid fallet att själva häcklokalen hyser rikt med bytesdjur,



Bruna kärrhöken Circus aeruginosus glider fram över häckningslokalen.

utan ofta får fåglarna flyga ut i omgivande marker på födosök. Även på lokaler med rik födotillgång, som till exempel Storsund i Gothem, kan man se de gamla fåglarna regelbundet ge sig iväg ut till kusten för att leta byten. När man ser på de lokaler där arten funnits under säsongen är det märkligt att inget par observerats i Paviken, en lokal som under åtskilliga år varit en av öns säkraste för arten. Något klokt svar på detta har inte framkommit. Förhållandena på lokalen har inte förändrats jämfört med tidigare år.

För att återkomma till utfallet av häcksäsongen 2010 känns det som ett dåligt utfall att nästan 2/3 delar av paren misslyckades att få några ungar på vingarna. Som jag skriver i inledningen kan förstås den tidvis bistra säsongen vara en orsak till det dåliga resultatet. Man glömmer lätt att rovfåglar och andra stora arter, som vi lätt ser som "tuffingar", också är känsliga för kärva väderförhållanden. Det tycks främst vara långvariga perioder med både kyla och väta som tar knäcken på små ungar som ännu ej har en tillräckligt utvecklad fjäderdräkt att värma sig med. Då behövs

bara en liten störning av något slag för att de skall försvagas och duka under. Givetvis kan även tillgången på bytesdjur under ovan beskrivna väderförhållanden vara påverkade, och då är det bara de tuffaste av ungarna som håller sig framme vid matbordet och får tillräckligt med energi för att utvecklas till flygg individ. Slutresultatet blev att åtminstone 29 ungfåglar kom på vingarna vilket ändå får ses som ett godkänt resultat.

Per Smitterberg
Irisdalsgatan 10
621 42 Visby
inventering@blacku.se

Referenser

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. Svensk fågelatlas. Vår Fågelvärld, supplement 31. Stockholm.



BREDNÄBBAD SIMSNÄPPA PÅ GOTLAND



- fyndhistorik och uppträdande

Text & foto Per Smitterberg

MED VÅRT LÄGE mitt i Östersjön är Gotland en magnet för många trötta vadare som behöver vila. Både under vår och höst nyttjas öns långgrunda vikar och strandängar av alla arktiskt häckande vadare. Under norrsträcket, i främst maj och början av juni, har de flesta fåglar bråttom och stannar oftast bara om de möter rejält dåligt sträckväder med hård motvind. Men när de gamla fåglarna lämnar sina häckplatser i norr redan i juli-augusti har de inte lika bråttom. Då kan man få njuta av de ännu sommardräktsfärgade vadarna när de letar föda på sandbottnar och i tångvallar. Lite senare, från slutet av augusti och framåt, kommer årets ungar söderut och nyttjar även de våra fina rastplatser innan det bär vidare mot Västeuropas och Afrikas ebbstränder

för vintervilan. Vissa arter har dock en lite annan strategi för sin flyttning och främst var de övervintrar.

Bland de mer udda vadarna är de tre arterna simsnäppor; smalnäbbad, brednäbbad och wilsonsimsnäppa. De häckar alla tre på nordliga breddgrader, ofta uppe på tundran vid ishavskusterna, men övervintrar på södra halvklotet under den värmande tropiksolen.

Den smalnäbbade simsnäppan har en cirkumpolär utbredning över de arktiska tundrornas våtmarker och myrar, innefattande alla tre världsdelen Europa, Asien och Nordamerika. Dessutom häckar den på Irland och i Skottland. Vintern tillbringas pelagiskt där den Nordamerikanska populationen förmodligen övervintrar i östra Stilla havet utanför Peru. De europeiska

fåglarna övervintrar utanför arabiska halvön medan fåglarna från Alaska och Sibirien tillbringar vintern i västra Stilla havet utanför Filippinerna och Nya Guinea.

Den brednäbbade simsnäppan har, precis som den smalnäbbade, en cirkumpolär utbredning men lite mer nordligt än kusinen. Den tillbringar vintern i Atlanten utanför västra och södra Afrika samt i Stilla havet utanför västra Sydamerika.

Wilsonsimsnäppan är väl den som har lite avvikande vanor från sina två kusiner. Den häckar vid våtmarker i nordvästra USA och sydvästra Kanada men tillbringar vintern vid våtmarker i södra Sydamerika.

Här på Gotland har vi sett alla tre arterna som gäster, där förstås den smalnäbbade är den vanligaste följd av brednäbbad och till sist wilsonsimsnäppan med blott tre exemplar. Den här artikeln är dock, som rubriken avslöjar, tänkt att fördjupa sig i den brednäbbade simsnäppans gotländska historik.

Första fyndet i landet är från 1854 i Vegeholm, Skåne. Det första belagda fyndet på Gotland härrör från en fågel som sågs vintern 1905/06 utan närmare lokal angiven. Nästa fågel dyker upp året efter, den 8 juli 1907, och är en hona som skjuts i Ronehamn. Sedan är det ett långt hopp i tiden fram till den 17 november 1963 då en ses vid Norderstrand i Visby. Två år senare ses nästa men sen dröjer det till 1973 innan nästa dyker upp, vilket också blir den enda individen under 1970-talet.

Under 1980-talet ses fem individer medan nästa årtionde bjöd på hela nio fynd. Ett fynd som säkert många gotländska skådare minns var den individ som höll till i Gannarreviken, Fröjel mellan 22 juni och 8 augusti 1997. Det finns misstankar att det möjligen var samma individ som sågs på lokalen under oktober året innan, då som

ungfågel. Under långvistelsen 1997 kunde fågelns ruggning från adult praktdräkt till vinterdräkt följas. Till sist är vi framme på 2000-talet då det setts hela femton individer mellan 2000-2010. Alla fakta om respektive fynd kan läsas i tabell 1 på nästa sida.

Till sist tänkte jag belysa hur fynden ser ut när man lägger ut dem över årets månader. Det är endast mars som, än så länge, saknar fynd. Annars är det två månader som klart sticker ut från de övriga, nämligen maj med åtta fynd och oktober med hela tretton fynd. Sammantaget ser månadsfördelningen ut som följer: januari 1; februari 1; mars 0; april 1; maj 8; juni 1; juli 3; augusti 2; september 3; oktober 13; november 2; december 2. Denna fyndbild stämmer tämligen väl med vad som står i litteraturen över artens uppträdande i vårt område.

Majoriteten av fynden görs under höst och förvinter då oftast vinddrivna och trötta ungfåglar söker sig till kusten för att samla nya krafter. Den andra toppen i fyndbilderna som ligger under senvåren stämmer också väl in på artens nordflyttning till häckplatserna. För att sammanfatta den brednäbbade simsnäppans "besöksmönster" för Gotland är det under senvår men framförallt höst som man skall leta efter arten. Av de gotländska lokalerna tycks området Faludden - Stockviken vara ett favoritområde med fem fynd, tätt följt av Närsholmen med fyra. Även Sundre tycks poulärt med fyra besök, varav tre vid Barshageudd! Som slutanalys kan vi alltså konstatera att man skall leta efter arten under maj och oktober på Närsholmen, Faludden samt i Sundre.

Per Smitterberg
Irisdalsgatan 10
621 42 Visby

Vintern 1905/06	1 ex	Ingen lokal angiven	Hasselgren 1909, VF 29: 314.
1907.07.08	1 hona	Ronehamn	Skjuten, Kolthoff
1963.11.17	1 ex	Norderstrand, Visby	VF 29: 314.
1965.12.29	1 ex	Norstauren, Fårö	VF 29: 314.
1973.01.18 – 19	1 ex	Brissund, Väskinde	VF 34: 94
1983.02.05 – 06	1 ex	Faludden, Öja	Bläcker 10: 55, VF 43: 542
1983.10.09	1 ex	Austerviken, När	Bläcker 10: 55, VF 43: 542
1987.05.16 – 22	1 ex	Inre Stockviken	Bläcker 14: 56, VF 47: 454
1989.10.07	1 ex	Faludden, Öja	Bläcker 16: 69, VF 49: 471
1989.10.08	1 ex	Barshageudd, Sundre	Bläcker 16: 69, VF 49: 471
1991.05.27 – 28	1 ex	Norsholmen, Fårö	Bläcker 18: 66, VF 51(7-8): 22
1996.07.29 – 30	1 2K+	Lickershamn, Stenkyrka	Bläcker 23: 22
1996.10.05 – 13	1 1k	Gannarveviken, Fröjel	Bläcker 23: 22
1997.06.22–08.08	1 2K+	Gannarveviken, Fröjel	Bläcker 24: 70
1998.04.29 – 30	1 ex	Barshageudd, Sundre	Bläcker 25: 68
1998.05.16	1 ad	Yttre Stockviken, Öja	Bläcker 25: 68
1998.05.23	1 ex	Kronholmen, Västergarn	Bläcker 25: 68
1998.05.28	1 hona	Gasmorhammar, Fårö	Bläcker 25: 68
1998.09.06	1 1K	Furilden, Rute	Bläcker 25: 68
2000.05.08 – 14	1 hona	Barshageudd, Sundre	Bläcker 27: 51
2000.05.24 – 28	1 ex	Grötlingboudd	Bläcker 27: 51
2001.08.11	1 ex	Kroken, Närsholmen	Bläcker 28: 80
2001.09.29	1 ex	Kronholmen, Västergarn	Bläcker 28: 80
2002.05.20	1 ad	Näsudden	Bläcker 29: 80
2002.10.27	1 ex	Västergarns utholme	Bläcker 29: 80
2005.10.06	1 ex	Faludden, Öja	Bläcker 32: 26
2006.09.06	1 ad	Brissund, Väskinde	Bläcker 33: 132
2007.05.23 – 26	1 hona	Bendesriv, Anga	Bläcker 34:111
2007.10.05	1 ad	Östergarnsholm	Bläcker 34:111
2007.10.07	1 1K	Hoburgen	Bläcker 34:111
2007.10.07	1 1K	Östergarnsholm	Bläcker 34:111
2007.10.29	1 ex	Suderudd Furilden, Rute	Bläcker 34:111
2008.10.17 – 18	1 ex	Glasskär, Närsholmen	Bläcker 35: 142-43, 146
2008.11.23 – 12.07	1 ex	Lerkliv, Gammelgarn	Bläcker 35: 142-43, 146
2010.10.03 – 20	1 1K	Närsholmen	Rapportsystemet Svalan



Brednäbbad simsnäppa Phalaropus fulicarius.



Smalnäbbad simsnäppa Phalaropus lobatus.



Dvärgsparv på Trädgårdsgatan i Visby 2 – 9 december 2010



FOTO: INGER BJÄRNEBRAND

SNÖN KOM REDAN I NOVEMBER

och jag började fågelmatningen i dungen utanför mitt köksfönster söndagen den 28 november. Det kom direkt en hel del fågel, bl.a. bergfink, gulspurv, grönfink, bofink, stenkäck, pilfink och fasan. Sedan var det arbetsdagar igen och jag hade ingen koll på fåglarna vid matningen.

Torsdagen den 2 december var jag ledig. På förmiddagen var jag "på stan". När jag kom hem ställde jag mig i köksfönstret och spanade på "mina" fåglar. Plötsligt upptäckte jag en fågel jag aldrig sett vid min matning. Det första jag såg var att den var vit på magen med streckade sidor. Min första tanke var "en gulspurv som inte är gul,

kan det vara tallspurv"? Snabbt tog jag några kort genom tubkikaren. Man vet ju aldrig hur mycket tid man har på sig! Det blev lite nervöst. Bilderna skickade jag via e-post till David Lundgren och Fredrik Gustafsson med frågan om det var tallspurv.

När detta var gjort kunde jag sansa mig något och tittade återigen på fågeln genom tuben och kollade i fågelböckerna. Jag kunde då se att någon tallspurv var det inte, men det kanske var en sävsparv. Skickade den frågan till David och Fredrik. Fick till svar att 50/50 procents chans att det var dvärg- eller sävsparv.

Sökte på Internet efter dvärgsparv och hittade bilder som var väldigt lika "min"



Dvärgsparven *Emberiza pusilla*
vid Trädgårdsgatan i Visby,
december 2010.

FOTON: MAGNUS MARTINSSON



fågel. Jag hade sett att den hade ljusa ben, rostbrun kind och mörka hjässband. Då ringde telefonen och det var Tord Lantz, som fått bilderna från David, och tyckte att det var väldigt intressant. *Kunde han komma över? Ja, kom du*, sa jag.

Tord kom och sedan spanades det och slogs i böcker. Tord såg bland annat den ljusa ögonringen och de beige vingbanden. Det är helt säkert, sa Tord, det är en dvärgsparv och började ringa runt. Nu kommer det att komma mycket folk! Och det gjorde det redan på eftermiddagen och följande dagarna.

Mina grannar undrade vad som stod på och blev upplysta om att en sällsynt fågel, en dvärgsparv, fanns vid matningen. De fick

också kika på den. Grannarna fascinerades av den ström av människor som kom och av de enorma kameror som en del hade! Och en eftermiddag stod det plötsligt ett tält på snön, ett gömsle. Och så den 10 december fanns dvärgsparven inte längre kvar.

Det har varit riktigt roligt med alla som kom och tittade och att så många fick se dvärgsparven! Mina grannar har också tyckt att detta var kul och varit mycket intresserade.



Inger Bjärnebrand
Trädgårdsgatan 311
621 54 Visby

Ugglekådning Mars 2011

TOMTAR PÅ LOFTET och ugglor i mossen har man ju hört talas om, men ugglor i ladugården är ju inte så ofta man hör talas om. Någon kattuggla som häckar i gamla ödekåkar finns ju förstås. Men när brorsan talade om för mig i telefon att det var en bonde i Havdhem som hade en berguv i ladugården så tänkte jag att nej, det kan inte vara möjligt. Hornuggla eller möjligen tornuggla kan det ju vara, men nåt annat, *nja*.

Mycket riktigt, när jag några dagar senare åkte ut så visade sig att det var en hornuggla som föredrog att hålla sig inomhus om dagarna. Vi åkte dit för att skåda ugglor och inne i ungdjursstallet satt det en sömning hornuggla och försökte göra sig osynlig. Knappt en rörelse, så hade det inte varit för en nästan omärklig upprätning så kunde man tro att den var uppstoppad där den satt på sin bjälke. Mat lär det heller inte vara brist på. Eftersom djuren alstrar värme så är dom öppningsbara fönstren i taket öppna så att det finns chans och ta sig ut, men också för gråsparvar och pilfinkar att ta sig in, för att ta för sig när kreaturen får mat. Säkert är det också möss som smörjer kråset när det börjar mörkna, så den här ugglan hade det bra förspant. Den hade varit där i nästan två veckor.

Under förra året, under samma tid 2010, hade en hornuggla suttit där i tre veckor ungefär. Troligt är väl att det kan vara samma eller att det är en yngre fågel som har lärt sig att här är det serverat. Eftersom man måste in bland ungdjuret och störa dom, och bonden inte är tillfrågad, så ger jag ingen närmare vägbeskrivning.

Anders Kraft

Kornknarrsprojekt på södra Gotland 2011 och 2012 – en presentation

DET FINNS MYCKET BRISTFÄLLIGA kunskaper om kornknarrs flyttning och övervintring, speciellt vilka faktorer som så kraftigt inverkar på kornknarrs årligt höga mortalitet på ca 80% under flyttningen och vintern (Green 2004, Stove & Green 1997, Rhys et al. 1997). Kornknarren är en långdistansflyttare som måste rasta längs med vägen, och i så fall var och under hur lång tid?

Arten har en särställning på Gotland som är det enda Svenska landskap där arten funnits med ett kontinuerligt bestånd sen den stora nedgången på 90-99% i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet (Alnäs 1974, Risberg 1988). Under 2008 kom man fram till att minst 522 revir fanns på ön (Smittberg 2008), vilket var en tredjedel av alla kornknarrar i Sverige (Pettersson. 2008).

Generellt vet vi väldigt lite om kornknarrs flyttningsvanor. Till exempel har Svensk ringmärkning genererat endast nio återfynd av 821 ringmärkta fåglar fram till 2000 (Fransson et al. 2008). Utsikterna för att inom en överskådlig framtid få en mer komplett bild av kornknarrs flyttning och övervintringskvarter är närmast obefintlig med traditionell ringmärkning.

För att kartlägga kornknarrs flyttning, skall vi utrusta ett fyrtiotal kornknarrar med geolocators, så kallade ljuslogger, för att detaljerat kunna beskriva kornknarrs flyttning och övervintringsvanor. Med hjälp av en ljuslogger kan man beräkna dags- och nattlängden och därigenom indirekt fågelns position på jorden 1-2 gånger per dygn. För att få tillgång till ljusdata lagrad i fåglarnas logger måste fågelns återfångas, vilket skall genomföras under 2012.



Under 2011 kommer vi vara på södra Gotland från den 5 juni till mitten av månaden och ytterligare ett besök i månadsskiftet juni/juli.

Projektet har fått ekonomiskt bidrag från Sveriges Ornitologiska förenings forskningsfonder, Lunds djurskyddsfond, Västmanlands Ornitologiska förening, Länsstyrelserna i Västmanland och på Gotland, samt Sällskapet De Badande Vännernas stiftelse och Sparbanken Västra Mälardalen.

Henrik Ehrenberg/Kornknarrsprojektet

Fyrkappavägen 8
26691 Munka-Ljungby
0431-26462 alt. 070-573 53 76
henrik.ehrenberg@telia.com

Referenser

- Alnäs, I. 1974. Die ortstreue der Gotlandischen wachtelkonige *Crex crex* (L.). *Ornis Scandinavica* 5 (2):123-129.
- Fransson, T. Österblom, H. & Hall-Karlsson S. 2008. *Svensk ringmärkningsatlas. Vol. 2*. Stockholm.
- Green R. E. 2004. A new method for estimating the adult survival rate of the Corncrake *Crex crex* and comparison with estimates from ring-recovery and ring-recapture data. *Ibis* 141:501-508.
- Pettersson, T. 2009. Kornknarren i Sverige. I: *SOF 2009. Fågelåret 2008*, s. 51-59. Halmstad.
- Risberg L. 1988. Kornknarr *Crex crex* (L.). ed Andersson S. *Fåglar i jordbrukslandskapet. Vår fågelvärld supplement no. 12*
- Rhys E. Green, G. Rocamora G., et al. 1997. Populations, ecology and threats to the Corncrake *Crex crex* in Europe. *Vogelwelt* 118: 117-134.
- Smittberg P. 2009. Kornknarren *Crex crex* på Gotland 2008. *Bläckt* 1:34-37.
- Stove, T. J & Green, R.E. 1997. Threats to the Corncrake *Crex crex* on migration in and in the winter quarters. *Vogelwelt* 118:175-178.



Hoburgen

9 januari 2011

VÄGLAGET NER TILL HOBURGEN var denna dag värsta tänkbara: blankis täckte alla öns vägar. Därtill var det någon plusgrad varmt vilket gjorde vägarna såp-hala. Vinden var ihållande frisk sydvästlig.

Tre tappra fågelskådare mötte upp vid Hoburgens parkering, nämligen Claes Hermansson, Mia Holmebrandt och Olle Fredholm. I vattnen på vägen ner mot Rivet låg flockar av ejder och knipa i dyningarna liksom mindre antal av småskrake och stor-skrake. Vi lyckades även se någon storlom och ett par sjöorrar. Nere vid Rivet sågs mindre hackspett och bland gulsparvar och grönfinkar ute på Hoburgsåkrarna lokaliserades en rödvingetrast.

Stärkta av promenaden runt Rivet for vi norrut på lika hala vägar.



Magnus Martinsson

Vinterpromenad längs Visbys kust

30 januari 2011

SLUTET AV JANUARI på Gotland kan bjuda på "vilket väder som helst", men lyckligtvis möttes dagens deltagare av strålände. Det blåste dock en frisk vind från havet som svalkade, men så fort vi kom i lä kändes solens kraft som nu ökat betydligt. Ett dussintal pigga fågelvänner med längtan efter en söndagspromenad kryddad med fågelupplevelser möttes. Efter en kort samling nedanför lasarettet började vi vandringen norrut längs stranden. Så här mitt i vintern är det förstås inte en lång artlista man kan förvänta sig, men det kan ändå bjudas på trevliga arter och spännande upplevelser. Det innebär också att man har tid att ägna fåglarna lite mer detaljstudier, som det inte alltid finns tid för när det "vimlar av arter".

FOTO: MAGNUS MARTINSSON



Två havsörnar, Haliaeetus albicilla, ville vara med på GOF-exkursionen i Visby.

Vid Norderstrands badplats fanns som vanligt en del trutar och måsar, dock ingen spännande art. Gråtrutar, fiskmåsar, havstrutar och skrattmåsar i varierande åldrar. Ute i bränningarna födosökte flockar med knipor och hannarnas svartvita dräkter belystes vackert av förmiddagssolen. Enstaka storskarvar som redan börjat anlägga häckdräkt med vita lårfläckar och vit strupe/ kind drog förbi.

Vandringen gick vidare norrut och vid bäcken nedanför kyrkogården försökte vi stöta någon beckasin, dock utan resultat. När vi närmade oss Talludden gjorde Jörgen och undertecknad ett nytt försök att hitta någon utlovad dvärgbeckasin. Den här gången hade vi bättre tur. Den första stötte Jörgen ute i yttre strandkanten utan att själv se den. Han hade fullt upp att peka ut några

krickor åt deltagarna som stod uppe på gångvägen, medan jag pekade ut beckasinen åt dom. Några ögonblick senare var det dags för nästa dvärgbeckasin som snart följdes av ytterligare två. Lyckan fullständig hos deltagarna och uppdraget lyckligt utfört. Det lönar sig att kämpa och klafsa i vintriga strandkanter. Fler fina krickor sågs också. När vi kom fram till Gustavsvik, den annars säkraste beckasinlokalen, stöttes i och för sig ytterligare en individ men det bedömdes vara en av de tidigare sedda. Bortsett från några fler krickor kunde även en fin bläsandhane beskådas.

Väl framme vid småbåtshamnen Flundreviken fattade vi posto ute vid fiskebodarna, som erbjöd fint skydd mot den bistra sjöblåsten. Medan fåglarna i viken spanades igenom avnjöts diverse medhavda matsäckar i en härligt gassande sol. Andflocken bestod till 99 % av vigg men några enstaka bergänder och brunänder kunde letas fram. Dessutom fanns fyra smådoppingar som likt små fluffiga korkflöten guppade runt inne bland viggarna.

Mitt i fikaten kom så till sist rapport om att en havsörn siktades uppe över Snäcks camping. Snart kunde ytterligare en hittas och de kom majestätiskt glidande längs klintkanten skrämmandes allt på vingarna. Det visade sig vara två gamla fåglar, en

Dvärgbeckasin Lymnocyptes minimus.



FOTO: JOAKIM GRANHOLM

hane och en hona, som fortsatte söderut och försvann bakom skogen vid Åhsbergsska hagen. Som final kändes det mycket lämpligt denna vintriga dag och inte bara undertecknad kände sig nöjd och vi kunde vandra åter mot bilarna.

Ledde det hela gjorde
Per Smittberg

Möt våren med GOF – tidiga våren på Storsudret 20 mars

OVANSTÅENDE RUBRIK stämde mycket väl denna gång. Ola såg de två första sträckande ejdrarna vid Tofta bad när vi var på väg ut till samlingsplatsen för exkursionen i Burgsviks hamn. Morgonen badade i solsken men med en förrädisk frost på vägen som manade till försiktig körning.

Vid Fidenäs mötte vi två flockar med sångsvan på väg mot norr. Vi tänkte stanna och spana i viken men isen täckte hela inre delen så det hoppade vi över. Ola hade jag bett följa med eftersom han är en fena på att bestämma fågel, särskilt sträckande fåglar. Som ledare har man uppdraget att hålla reda på arterna som ropas ut och vara allmänt social, därför behöver man hjälp ibland.

Vi samlades i Burgsviks hamn där vi totalt blev 12 deltagare. Det kom för mig tre nya ansikten, en medlem i GOF och två deltagare som kom från Finland, men med hus på södra Gotland. De hade hittat vårt program på vår hemsida. Från starten var vi 11, men Rickard Kraft hade åkt från Havdhem till Folkeryds för att köpa semlor och gjorde sin vanliga sväng förbi hamnen och fick se oss andra. Då kom han på att han hade glömt vår exkursion. Trots avsaknad av ytterrock och med träskor på fötterna

stannade han kvar och följde med resten av dagen. Så gör en riktig entusiast. Det skall tilläggas att det var vindar från sydost, så det var mycket behagligt i hamnen.

Vi samlade ihop 32 arter i Burgsvik med flera nya årsarter för flera av oss. Där kan nämnas tre tranor över Fide kyrka, tre mindre sångsvan sträckande norrut över Bursviken, liksom en sträckande trädlärka. En riktigt gammal havsörn måste också nämnas, den satt riktigt fint i en björk i solskenet på hyfsat håll. Den inre delen av viken var istäckt och vid isranden låg alla viggas som vi först saknade, 1700 uppskattade vi dessa till och även 50 salskrakar.

Färden gick sen vidare till bodarna vid Faludden där det blev ännu varmare i lä av bodarna. Här anslöt Jörgen som hade rekat vid Hoburgen. Då slapp vi ödsla tid på detta, eftersom där var väldigt lite fågel denna dag, enligt Jörgen. På Faludden hade både tofsvipor, sånglärkor och större strandpipare kört igång med vårsångerna ordentligt vilket kändes ljuvligt efter denna verkligt långa vinter. En strandskata på stranden, några storspovar hördes, 80 vitkindade gäss, ett 50-tal ejdrar och fyra storlom sträckte åt norr. Någon tyckte att det borde vara läge för en pilgrimsfalk så här tidigt på våren. Det kom en, som dessutom jagade en sånglärka, som den dock missade. Den upptäcktes när vi tittade på 7 havsörnar som skruvade på god höjd inåt Stockviken. Slutklämmen blev en art som tidigare hade efterlysts, ängspioplärkan med sin ljusa lockton, och två sävsparvar som pausade en liten stund på strandstenarna.

Denna gång mötte vi verkligen våren med alla arter som man kan hitta vid detta datum, skärfläckan såg vi inte men vi utgick ifrån att den stod i Stockviken. Den får vi njuta av vid ett annat tillfälle.

Sivert Söderlund, med hjälp av Ola Wizén

Snoderviken & Klase 24 april 2011

GOTLAND I SLUTET AV APRIL kan bjuda både på frostmorgnar och gassande försommar. Hur skulle det bli denna morgon vid sydvästra Gotlands lilla pärla bland strandängar? Redan på samlingen uppe vid kyrkan värmdes det så försiktigt på de sexton deltagarnas förväntansfulla ansikten. Gransångare "silt-saltade" ifrån flera håll och hoppet om en härlig morgon stärktes. Efter en kort introduktion om lokalen satte vi karavanen i rörelse och väl nere vid stranden möttes vi av ett spegelblankt hav och fåglar "överallt". Ryggsäckar och kikare plockades fram och började med att spana av den flacka stranden ner mot Snoderviken. Undertecknad tipsade att vi skulle spana över det blanka havet efter lommar och annat spännande, och det tipset lönade sig. Totalt räknades 32 storlommar och 1 gråhakedopping in. Både vinterdräktsmurriga men även läckra adulta i häckdräkt visade upp sig fint för alla. Ute på stenarna stod flera kentska tärnor som avslöjade sig med det klassiska "amalgamlädet". Även de övriga tärnorna, silvertärna, fisktärna, småtärna och skrântärna kunde räknas in.

Vi vandrade vidare mot fågeltornet där halva gruppen intog detsamma medan resten parkerade sig på backen. Nu rasade arterna in på löpande band när den grunda viken och omgivande ängar spanades av. Förutom de stationära rödbenorna, större strandpiparna, skärfläckorna och strandskatorna kunde vi njuta av 9 gluttsnäppor, 5 brushanar och 14 myrspovar. Det är alltid härligt att få njuta av dessa nordliga vadare. Det passerade även ett fint gäng med 42 myrspovar som kom in lågt från sydväst. 14 svartnäppor och 1 småspov hade också bråttom mot norr.

Foto: Ola Wizén



Trots våraktiviteterna kring hamnen gjorde sig ändå vintern påmind i högsta grad. Här ses viggas *Aythya fuligula* och storskrake *Mergus merganser*.

Pilgrimsfalk *Falco peregrinus*, på Faludden.



Foto: Jörgen Petersson



Foto: Per Smitterberg

Desto lugnare tog änderna det och ägnade morgonen åt födosök och vila. Bläsand dominerade med 110 ex, följt av 40 krickor, 18 skedänder och 3 stjärtänder samt ett oräknat antal gravänder och gräsänder. Ett stort gäng småskrakar, 55 stycken, födosökte i ett tätt gäng utanför udden. En yngre havsörn gjorde tappra försök att fånga en av lommarna, men fick flyga tomhänt mot nya jaktvatten söderut. Inne från dungarna hördes 1 spillkråka ropa och flera par stenskvättor höll på med revirinmutningen längs stenmurarna medan sånglärkor och ängspiplärkor spelade över våra huvuden.

Nöjda med utdelningen vandrade vi tillbaka mot fiskeläget och bilarna, eftersom långtifrån alla hade med matsäcken på den första delen av morgonen.

Efter matsäckshämtning fattade vi postö vid fiskelägets norra staket och spanade av

strandängen innanför Rullen samt den stora viken upp mot norr (och Eksta). Här kunde vi njuta av ännu fler vackra simänder samt en del vadare, bland annat 2 brushanar och 1 småspov som rastade och visade upp sig fint. Inne över kustskogen började värmen ge rovfåglarna lyft och både ormvråk, havsörn och kungsörn kom på vingarna. Som en fin avslutning kom en tätt sammanhållen flock med hela 55 storspovar in på låg höjd och vi kunde njuta av både deras underbara locktoner samt deras karakteristiska siluett. Nu var alla deltagare mer än nöjda och undertecknad kunde med gott samvete förklara utflykten avslutad. Ledde det hela gjorde

Per Smitterberg

FÖRENINGÅRET 2010

Rapport från året 2010 baserad på verksamhetsberättelsen och årsmötet.

ÅRET 2010 karaktäriserades av att Årsslutas av två riktiga snövintrar. Kommunens snöröjningsbudget sprack och antalet halkfrakturer slog rekord. Våren var kallare och senare och markerna var blötare än normalt genom stora mängder smältvatten från gångna vintern. Stora vattensamlingar i forna träskområden lockade and- och måsfågel och kunde ge bild av hur det än gång sett ut på ön. Hösten blev något mer nederbördsrik än genomsnittet för de senaste decennierna och vintern anlände redan i slutet av november.

Föreningens kärnverksamhet har pågått som tidigare, med bland annat ett rikligt utbud av exkursioner och programpunkter liksom att föreningen fungerat som bevakare av fågelskyddsintresset på Gotland.

Styrelse

Måns Hjernquist har varit ordförande, Björn Lilja vice ordförande, Tomas Johansson sekreterare, Sten Wikström kassör och övriga ledamöter har varit Tord Lantz, Inger Bjärnebrand och Sivert Söderlund. Vid årsmötet 2011 ersattes Björn Lilja och Inger Bjärnebrand av Clas Hermansson och Tomas Carlsson.

Medlemmar och ekonomi

Antalet medlemmar är oförändrat och ligger mellan 650 och 700. Styrelsen har en ekonomisk strategi för föreningen som ska fungera som en vägledning för styrelsens

arbete. Styrelsen har följt denna och även upprättat budget inför verksamhetsåret vilken i det närmaste överrensstämmer med slutresultatet. Styrelsen har även förvaltat en del av föreningens medel så att det tillåtits en relativt låg men säker avkastning utan risker. Föreningen har mottagit gåva i form av ett testamente från bortgångna medlem. Föreningens ekonomi är god.

Publik verksamhet

Under 2010 anordnade föreningen ett stort antal exkursioner till olika delar av ön. Inneträffar har arrangerats på Ekmansgatan 11 i Visby. Följande personer har under året varit exkursionsledare och/eller föredragshållare: Lars Brolund, Lars Ericson, Per Smitterberg, Fredrik Gustafsson, Tord Lantz, Björn Lilja, Magnus Martinsson, Sivert Söderlund, Tomas Johansson, Måns Hjernquist, Inger Bjärnebrand, Ola Wizén, Bimbi Ollberg, Sten Wikström och Jörgen Petersson.

Föreningen har även medverkat vid möte på Röda korsets Kupan i Visby, och informerat och diskuterat kring vintermatning av fåglar, ringmärkning liksom om föreningen och fåglar i allmänhet, vilket Ola Wizén, Sten Wikström och Sivert Söderlund svarade för. Nästa års programverksamhet har arbetats fram tidigare än normalt för att kunna annonseras i ett gemensamt aktivitetsprogram tillsammans med andra naturföreningar och Länsstyrelsen.

Startskottet för föreningens satsning på barn- och ungdomar blev i samband med sportlovsevenemanget 2010. Föreningen har investerat i ett paket bestående av för barn lämpliga kikare och fågellitteratur som kan

användas för utlåning vid dessa aktiviteter. Lars Ericson har fungerat som ledare för denna del, assisterad av Sivert Söderlund.

Bläcku och blacku.se

Vår medlemstidskrift Bläcku har traditionsenligt omfattats av fyra nummer. Redaktionen för Bläcku har bestått av Per Smittberg, Måns Hjernquist och Ola Wizén. Ola har ansvarat för redaktörskapet för hela årgången och kommer att fortsätta under 2011.

Vår hemsida, www.blacku.se har fungerat som tidigare år och besöksstatistiken är god med i genomsnitt drygt 80 unika besökare per dag. Hemsidan fungerar som en informationskanal där vi även publicerar Bläcku i lågupplöst pdf-format en tid efter utgivningen av den tryckta tidskriften. Mårten Hjernquist som byggde upp hemsidan för ett antal år sedan har fortsatt som webbredaktör med hjälp från webbredaktionen Ola Wizén, Per Smittberg och Måns Hjernquist.

Fågelskydd och projekt

Under 2010 inventerades brun kärrhök på Gotland, utsedd som riksinventeringsart 2010. GOF har varit representerade vid Länsstyrelsens naturvårdsråd och kommunens miljöråd, av Måns Hjernquist och Sivert Söderlund. GOF har svarat på olika remisser i fågelskyddsfrågor och agerat i olika fågelskyddsärenden. GOF har varit representerade vid olika sammankomster, t.ex. vid symposier och samrådsmöten om bevarandefrågor kring hotade fågelarter. Styrelsen har även kontinuerlig kontakt med andra regionalföreningar liksom olika fågelskyddsorganisationer i fågelskyddsfrågor.

Styrelsen har regelbunden kontakt med

andra regionalföreningar, fågelskyddsorganisationer och SOF. Våra representanter vid SOF:s årsmöte i Skåne var Sten Wikström och Sivert Söderlund.

GOF fortsatte arbetet i den flerårsinventering av kornknarr i samarbete med Länsstyrelsen.

Per Smittberg och Sten Wikström har på ett förtjänstfullt sätt ansvarat för föreningens försäljning av tröjor, dekal, böcker och vykort vid våra exkursioner och inneträffar. Dessutom sker en del av försäljningen numera genom hemsidan.

Årsmötet

Vår hedersmedlem Lars Jonsson berättade om skedsnäppan i Chukotka på årsmötet, för 45 trollebundna medlemmar. Skedsnäppan har minskat dramatiskt i antal och världspopulationen uppskattas till under tusen individer. Lars reste till östligaste Sibirien under sommaren 2010, för att uppleva dessa små karismatiska vadare och för att bidra till att försöka rädda arten. Lars engagemang för fåglar och fågelskydd sträcker sig utanför Gotland och vid hemkomst lyckades Lars samla ihop 180 000 kronor för arbetet att bevara skedsnäppan.

Tack

Styrelsen riktar ett stort tack till alla som har engagerat sig i föreningen och för fåglarna på olika sätt!

Mars 2011

Styrelsen

Ordförande

Måns Hjernquist



Utökat upprop!

Riksinventeringsarter 2011 – svarthakedopping och gråhakedopping

Efter förra årets inventering av brun kärrhök, är det under 2011 dags att få reda på hur många svarthake- och gråhakedoppingar det finns på ön. Det är två arter som delvis nyttjar samma biotoper som kärrhöken, men dock med flera undantag. För att inventeringen skall bli så sanningsenlig som möjligt kommer här lite tips och regler hur det skall göras.

Svarthakedoppingen är en art som trivs främst i mindre sjöar och småvatten. Det kan vara naturliga biotoper, allt från riktigt små "gölar" till större grunda insjöar, men minst lika populärt är alla de konstgjorda vatten som numera finns på ön i form av bevattningsdammar och viltvatten. Dock trivs den inte i öppna vatten utan tät vegetation. Det kan antingen vara vass eller ag som bildar skyddande ruggar för bon och ungar. Doppingarna kommer ganska tidigt under våren men är förstas beroende av att isen försvunnit innan de kan ta sina vatten i besittning. Det är därför ingen brådska att hinna besöka alla lämpliga lokaler tidigt under säsongen. Första veckorna i maj kan vara lämpligt att börja inventerandet och sen göra återbesök under juni och/eller juli för kontroll av häckningsresultatet. Kom ihåg att en bobyggande/ruvande fågel är ingen garanti för en genomförd och lyckad häckning. De flesta doppingarter har tyvärr ganska hög procent misslyckade häckningar, beroende på flera yttre faktorer. Det kan vara ändrade vattenförhållanden under ruvningen, men ofta predation från rovfisk på de små ungar. Svarthakedoppingens ungar är verkligen små. I stort sett samma som ovanstående gäller för den lite större kusinen gråhakedoppingen. Den senare kan dock även trivas i lite större vatten än svarthaken, men gällande häcktider mm är de i stort sett lika. Inventeringsarbetet kan därför ske parallellt för de två arterna, vilket gör fältarbetet enklare.

Som tidigare ansvarar respektive regionsansvarige för sin del (se kartan med områdesindelningen i förra Bläcku eller på hemsidan (www.blacku.se/inventering.html)). Men vi tar givetvis tacksamt emot hjälp från alla fågelvänner som har fynd av häckande svarthakedoppingar. Främst skall **all** rapportering ske via rapportsystemet Svalan (www.artportalen.se/birds). Kom ihåg att välja den rätta lokalen, om just det lilla vattnet inte finns bör du skapa en ny lokal av just den dammen/vattnet/sjön. Alternativt kan du skriva namnet, eller beskriva lokalens position, i fritextrutan. All övrig information av intresse kan också skrivas i fritextrutan vid respektive fynd. Om du inte har tillgång till dator går det bra att rapportera till respektive regionsansvarig eller till undertecknad. Jag svarar även på alla frågor gällande inventeringar på Gotland. Alla rapporter skall vara inne senast den 31 augusti 2011. Lycka till!

Per Smittberg
Irisdalsgatan 10
621 42 Visby
070-568 53 68
inventering@blacku.se



Bläcku

Redaktion

Ola Wizén, Per Smitterberg & Måns Hjernquist.

Artiklar och bilder till Bläcku skickas till:

Gotlands Ornitologiska Förening

c/o Ola Wizén

Furugatan 34

621 44 Visby

blacku@blacku.se

Observera att vi planerar för ett historiskt **temanummer** i höst om ringmärkningen på Gotland med anledning av det svenska 100-årsjubileet!

Om du vill medverka i detta är **manusstopp** satt till den **15 oktober**.

Skicka gärna texten oformaterad och bilderna separat.

Har du frågor – kontakta redaktionen!

Bläcku publiceras även som pdf på vår hemsida, något fördröjt.

Hemsidan blacku.se

Webredaktion

Mårten Hjernquist, Måns Hjernquist, Ola Wizén & Per Smitterberg.

Material och tips till hemsidan skickas till:

webmaster@blacku.se

Program

Tips på exkursioner, inneträffar och kurser skickas till:

gof@blacku.se

Välkommen med idéer och uppslag!

Försäljning

Via hemsidan och vid våra exkursioner eller inneträffar.

Kepsar, t-shirts, dekaler och korrespondenskort med motiv från Bläckuomslagen.

www.blacku.se



Arten som kom till

SOF har beslutat att även gråhakedoppingen ska vara med i Riksinventeringen 2011. Tidigare har vi uppmärksammat att detta skulle gälla svarthakedopping men nu ska alltså *båda* arterna inventeras, på Gotland och i övriga Sverige. Se därför utökad upprop på sidan 49. Utförlig information kring inventeringen finns sedan en tid tillbaka upplagd på vår hemsida (www.blacku.se/inventering.html).



Foto: Ola Wizén

Gråhakedopping Podiceps grisegena.

NATURBOKHANDELN

FYLLER 30 ÅR!

ETABL. 1981

HÄR HANDLAR DU MED FÅGELSKYDD I FOKUS!

UNDER JUBILEUMSÅRET HÄNDER EXTRA MYCKET! HÅLL DIG UPPDATERAD PÅ WWW.NATURBOKHANDELN.SE

www.naturbokhandeln.se

telefon: 0485-444 40 e-post: info@naturbokhandeln.se

Sveriges Ornitologiska Förening Stenhusa gård, Lilla Brunneby 106, 386 62 Mörbylånga Fax: 0485-441 42

Sundre fågelstations verksamhet 2010

Vart tar alla märkta ungar vägen och var
kommer alla gamla honor från?

Hoten mot kungsörnen

Riksinventeringen av brun kärrhök 2010

Brednäbbade simsnäppan på Gotland

Notiser

Exkursionsrapporter

GOF 2010

Utökat Upprop!

*”Då kom han på att han hade glömt vår
exkursion. Trots avsaknad av ytterrock och med
träskor på fötterna stannade han kvar och följde
med resten av dagen. Så gör en riktig entusiast.”*

UR MÖT VÅREN MED GOF – TIDIGA VÅREN
PÅ STORSUDRET

GOTLANDS ORNITOLOGISKA FÖRENING

www.blacku.se